

พื้นที่สาธารณะรูปแบบใหม่กับการสื่อสารทางการเมือง: ขบวนการรณรงค์สื่อสังคมออนไลน์

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต

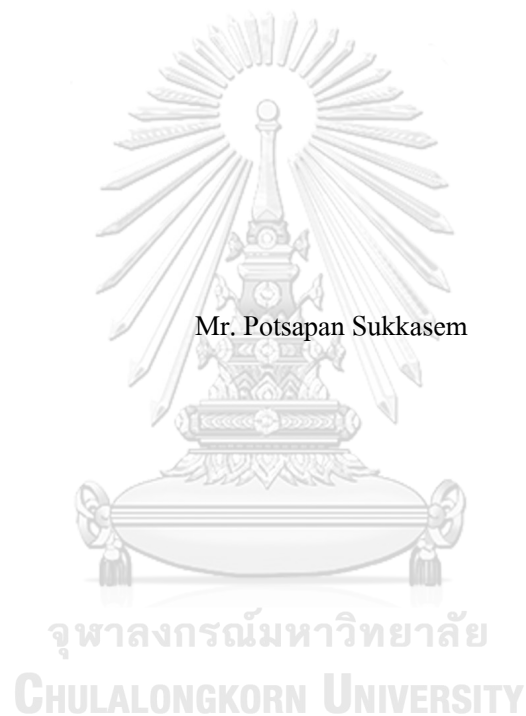
สาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2562

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE NEW FORM OF PUBLIC SPACE AND POLITICAL COMMUNICATION: THE
UMBRELLA MOVEMENT ON SOCIAL MEDIA

An Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts in International Relations

Department of International Relations
FACULTY OF POLITICAL SCIENCE

Chulalongkorn University

Academic Year 2019

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อสารนิพนธ์

พื้นที่สาธารณะรูปแบบใหม่กับการสื่อสารทางการเมือง:
ขบวนการรณรงค์บนสื่อสังคมออนไลน์

โดย

นายพศพันธ์ สุขเกษม

สาขาวิชา

ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

ดร.กรพันธ์ พัวพันสวัสดิ์

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้นำสารนิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษิตตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต

คณะกรรมการสอบสารนิพนธ์

..... ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์สรวิศ ชัยนาม)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

(ดร.กรพันธ์ พัวพันสวัสดิ์)

..... กรรมการ

(ดร.พงศ์พิสุทธิ บุษบาร์ตัน)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

พศพันธ์ สุขเกษม : พื้นที่สาธารณะรูปแบบใหม่กับการสื่อสารทางการเมือง: ขบวนการ
 รมบนสื่อสังคมออนไลน์. (THE NEW FORM OF PUBLIC SPACE AND
 POLITICAL COMMUNICATION: THE UMBRELLA MOVEMENT ON SOCIAL
 MEDIA) อ.ที่ปรึกษาหลัก : ดร.กรพินธุ์ พัวพันสวัสดิ์

ขบวนการร่ม (Umbrella Movement) หรือการชุมนุมประท้วงในฮ่องกงในปี ค.ศ. 2014 เพื่อเรียกร้องให้ชาวฮ่องกงมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งผู้บริหารสูงสุด กลายเป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมซึ่งมีการเข้ายึดพื้นที่ในจุดที่สำคัญต่าง ๆ เพื่อกดดันรัฐบาลฮ่องกง รวมถึงรัฐบาลปักกิ่ง และในขณะเดียวกัน ได้มีการใช้พื้นที่บนสื่อสังคมออนไลน์ในการสร้างพื้นที่สาธารณะแบบเสมือนจริงเพื่อส่งเสริมขบวนการเคลื่อนไหว บทความวิชาการนี้ต้องการที่จะศึกษาลักษณะหรือรูปแบบการเคลื่อนไหวออนไลน์ของขบวนการร่มที่สอดคล้องกับขบวนการเคลื่อนไหวที่สำคัญในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกในห้วงเวลาเดียวกัน (ปี ค.ศ. 2011 - 2014) โดยเฉพาะการใช้แฮชแท็กผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของขบวนการร่มในการเชื่อมโยงผู้คนระหว่างกันจนกลายเป็น Hashtag activism ที่มีประสิทธิภาพในการผลักดันเสียงของประชาชนให้เป็นที่ถกเถียงบนพื้นที่สาธารณะ รวมถึงศึกษาการใช้มีมในขบวนการร่มซึ่งสะท้อนความคิดทางวัฒนธรรม สัญลักษณ์ หรือการปฏิบัติ ที่สามารถส่งความรู้สึกต่างๆ จากบุคคลหนึ่งไปสู่อีกคนหนึ่งได้ ผ่านการเขียน พูด ทำทาง ภาพล้อเลียน เป็นต้น สุดท้ายบทความชิ้นนี้ยังวิเคราะห์ข้อจำกัดในการเคลื่อนไหวของขบวนการร่มบนสื่อออนไลน์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 CHULALONGKORN UNIVERSITY

สาขาวิชา ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ลายมือชื่อนิติศ

ปีการศึกษา 2562 ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก

6180983824 : MAJOR INTERNATIONAL RELATIONS

KEYWORD: Social media movement, Social movement, Umbrella movement

Potsapan Sukkasem : THE NEW FORM OF PUBLIC SPACE AND POLITICAL
COMMUNICATION: THE UMBRELLA MOVEMENT ON SOCIAL MEDIA .

Advisor: KHORAPIN PHUAPHANSAWAT, Ph.D.

The 2014 protest in Hongkong, known as the Umbrella Movement, originally strived for political rights to elect their own candidate for the Hongkong Chief Executive. Pressuring both Hong Kong and Chinese central government, this movement then occupied the downtown streets and disrupted the city transportation. At the same time, it significantly utilized online social networks as a new form of public space to promote their political campaign. This study aims to analyze roles and impacts of online media in the Umbrella Movement and compare it to other social media movements during 2011 - 2014. The paper emphasizes the so-called Hashtag Activism, the hashtag usage which connects protesters together and politically solidified them. It helped facilitate political participation and discussions among online citizens. In addition, this study aims to examine internet memes in the Umbrella Movement in both linguistic and caricatural forms. Lastly, the paper also addresses several limits of this online activism resulting in the movement discontinuity.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

Field of Study: International Relations

Student's Signature

Academic Year: 2019

Advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์ชิ้นนี้ประสบความสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ด้วยความกรุณาช่วยเหลือจากบุคคลหลายฝ่าย ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ ดร.กรพินธุ์ พัวพันสวัสดิ์ ในฐานะของอาจารย์ที่ปรึกษาหลักของผู้เขียน ที่ให้ข้อมูลและคำแนะนำต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัย และขอกราบขอบคุณคณาจารย์ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ช่วยอบรม ให้ความรู้ ความเมตตาแก่ผู้เขียน ให้สามารถนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับไปใช้ในการทำงานและดำเนินชีวิตต่อไป

ในห้วงการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ทั่วโลกและในไทย ถึงแม้จะส่งผลให้การค้นคว้าข้อมูลอ้างอิงงานวิจัยลำบากมากยิ่งขึ้น เนื่องจากสถานที่สำคัญในการค้นคว้าปิดทำการในห้วงเวลาดังกล่าว แต่ในวิกฤตินี้เองนับเป็นโอกาสอันดีที่ผู้เขียนได้ใกล้ชิดและพยายามทำความเข้าใจต่อธรรมชาติของสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งผู้เขียนใช้เวลาส่วนใหญ่ในแต่ละวันในการศึกษาค้นคว้าและวิเคราะห์ข้อมูลข่าวสารจากช่องทางบนสื่อออนไลน์ และได้ปรับการดำเนินชีวิตและการทำงานให้สอดคล้องกับชีวิตวิถีใหม่อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ถึงแม้ว่าจะต้องรักษาระยะห่างทางกายภาพ แต่ในทางสังคมก็ยังคงมีความใกล้ชิดด้วยการสื่อสารออนไลน์ ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความรู้และทัศนคติที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัยของผู้เขียน

ผู้เขียนขอขอบคุณกัลยาณมิตรทุกท่าน โดยเฉพาะเพื่อนร่วมชั้นเรียนปริญญาโทภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ที่คอยช่วยเหลือและสร้างประสบการณ์ร่วมกันทั้งทุกข์และสุขในชีวิต การเรียน รวมถึงขอขอบคุณบุคคลในครอบครัวของผู้เขียนสำหรับการสนับสนุนในเรื่องของการศึกษา และสถานที่ในการค้นคว้าอันเงียบสงบ และคุณชนะใจ อ่อนแจ้ง ที่ช่วยเปิดมุมมองในมิติของนักวิจัยนอกสาขาเพื่อเติมเต็มให้งานวิจัยมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

พศพันธ์ สุขเกษม

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ง
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
บทนำ.....	1
1. ที่มาและสภาพของปัญหา.....	2
2. พื้นที่สาธารณะรูปแบบใหม่กับขบวนการเคลื่อนไหวบนสื่อสังคมออนไลน์	5
2.1 พลวัตของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในยุคเดิมมาสู่ยุคสื่อสังคมออนไลน์	6
2.2 กรณีศึกษาของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมร่วมสมัย	8
3. บทบาทที่โดดเด่นของสื่อสังคมออนไลน์ในขบวนการร่วม	14
3.1 แชนแนลที่ทับทบบาทในการเชื่อมผู้คนระหว่างกัน ในขบวนการร่วม	14
3.1.1 ประสิทธิภาพเป็นมาของแชนแนลที่	14
3.1.2 แชนแนลที่ทับทบบาทกับการกำหนดทิศทางของผู้ชุมนุม	17
3.2 มีมกับบทบาทในการสื่อสารทางการเมือง	19
3.2.1 ที่มาของมีมบนอินเทอร์เน็ต.....	19
3.2.2 การใช้มีมเพื่อส่งเสริมการเคลื่อนไหวทางการเมือง	20
3.2.3 รูปแบบในการใช้มีมในขบวนการร่วม	21
4. อุปสรรคและข้อจำกัดของการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการส่งเสริมขบวนการร่วม.....	26
5. บทสรุป.....	29
บรรณานุกรม	32
ประวัติผู้เขียน	39

บทนำ

ในห้วงทศวรรษ 2020 จีนได้ผงาดขึ้นเป็นประเทศที่มีบทบาทที่สำคัญบนเวทีโลก ทั้งในด้านการเมืองและเศรษฐกิจ แต่ในห้วงนี้เอง ได้มีการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่สำคัญในจีน คือ ขบวนการร่มในฮ่องกง ซึ่งเป็นการประท้วงที่จุดกระแสประชาธิปไตย และกำลังท้าทายระบบ “หนึ่งประเทศ สองระบบ” ของมหาอำนาจอย่างจีน ขบวนการร่มได้จุดประเด็นทำให้ทั่วโลกกลับมาสนใจและตั้งคำถามถึงความสัมพันธ์ระหว่างจีนและฮ่องกงอีกครั้ง อย่างไรก็ตาม นอกจากขบวนการเคลื่อนไหวดังกล่าวจะยังคงมีลักษณะการเคลื่อนไหวในรูปแบบเดิม คือ การประท้วงบนท้องถนนหรือแบบทางกายภาพ ดังเช่นขบวนการเคลื่อนไหวจัตุรัสเทียนอันเหมินในอดีตแล้ว การเคลื่อนไหวทางสังคมในครั้งนี้อูกขับเคลื่อนผ่านพื้นที่สาธารณะรูปแบบใหม่ที่เรียกว่า สื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งได้แสดงบทบาทที่สำคัญในการส่งเสริมขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมอีกด้วย

ข้อมูลบนสื่อสังคมออนไลน์มีอิทธิพลต่อประชาชนผู้รับข่าวสาร สามารถสร้างผลกระทบต่อความเชื่อมั่นของรัฐบาล และความน่าเชื่อถือต่อฝ่ายความมั่นคงของฮ่องกง เนื่องจากมีการเผยแพร่ภาพและเนื้อหาของการใช้มาตรการที่รุนแรงในการพยายามสลายการชุมนุมในฮ่องกงผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ ทำให้เกิดการแพร่กระจายข่าวสารและมีการบิดเบือนเนื้อหาอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ สื่อสังคมออนไลน์มีส่วนช่วยในการกระจายข่าวสารเพื่อรณรงค์สนับสนุนขบวนการร่มได้มากขึ้น¹ Ho Chuen Ng เป็นชาวฮ่องกงที่เข้าร่วมการเคลื่อนไหวของขบวนการร่ม เขาเป็นผู้หนึ่ง ที่เห็นว่าขบวนการร่มเป็นการเคลื่อนไหวที่ใหญ่ที่สุดในประวัติศาสตร์ฮ่องกง ในแง่ของระยะเวลา และสถานที่ที่ใช้ในการเคลื่อนไหว อีกทั้ง ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ที่แตกต่างกันจากรูปแบบในอดีต จากแรงส่งเสริมของโลกดิจิทัล²

จากสภาวะการณ์ที่กล่าวมาข้างต้น จึงนำมาสู่ประเด็นคำถามวิจัยว่า สื่อสังคมออนไลน์มีบทบาท ลักษณะและมีข้อจำกัดอย่างไรต่อการเคลื่อนไหวในขบวนการร่มของฮ่องกง และมีความแตกต่างจากขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมบนสื่อออนไลน์อื่นที่สำคัญในช่วง ค.ศ. 2011-2014 หรือไม่ โดยมีสมมติฐานคือ สื่อสังคมออนไลน์มีบทบาทในการสร้างพื้นที่สาธารณะรูปแบบใหม่ในการสะท้อนความคิดเห็นและเสียงเรียกร้องทางการเมือง และเป็นพื้นที่เปิดให้ใช้งานสามารถแสดง

¹ Paul S. N. Lee, Clement Y. K. So, and Louis Leung, "Social media and umbrella movement: Insurgent public sphere in formation," *Chinese Journal of Communication* 8, no. 4 (2015): 370, <https://doi.org/10.1080/17544750.2015.1088874>.

² Ho Chuen Ng, "The umbrella movement in hong kong social movements in the digital age," 2017, <https://www.digitmagazine.com/papers/social-movements-digital-age>.

ข้อถกเถียงกัน รวมถึงกระตุ้นให้มีการเคลื่อนไหวของขบวนการรณรงค์บนพื้นที่ของสื่อสังคมออนไลน์ มีลักษณะเด่นในการใช้คุณสมบัติของแฮชแท็กในการเชื่อมโยงระหว่างผู้มีส่วนร่วมในการชุมนุม ประท้วง และใช้มีมในการประท้วงด้วยสันติวิธี เพื่อสร้างความตกลงบนขั้น แต่ข้อจำกัดของการเคลื่อนไหวบนสื่อสังคมออนไลน์อาจไม่มีประสิทธิภาพเทียบเท่ากับการเคลื่อนไหวบนท้องถนน นอกจากนี้การเคลื่อนไหวของขบวนการรณรงค์สื่อสังคมออนไลน์ยังมีความคล้ายคลึงกับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมบนสื่อออนไลน์อื่นที่สำคัญในช่วง ค.ศ.2011-2014 และบทความวิชาการนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้หลักฐานชั้นปฐมภูมิ จากหลักฐานบนสื่อสังคมออนไลน์ เอกสารทางราชการ และชั้นทุติยภูมิจากหนังสือทางวิชาการ งานวิจัย บทวิเคราะห์ บทสัมภาษณ์ และหนังสือพิมพ์ออนไลน์ เป็นต้น

1. ที่มาและสภาพของปัญหา

ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างจีนและฮ่องกงสะท้อนว่า จีนให้ความสำคัญต่อบรรณภาพแห่งดินแดนชนิดที่มีอาจสามารถยอมความหรือยอมยอมได้ และจีนมีอาจยอมให้ฮ่องกงปกครองตนเองอย่างเด็ดขาด ปราบกฏขัดเมื่อจีนได้เข้าไปเป็นสมาชิกขององค์การสหประชาชาติเมื่อปี ค.ศ. 1972 จีนได้ประกาศต่อชาวโลกโดยเรียกร้องต่อสหประชาชาติว่า ดินแดนฮ่องกงไม่ได้เป็นอาณานิคมของสหราชอาณาจักร แต่เป็นดินแดนของจีนที่ถูกสหราชอาณาจักรยึดครองโดยสัญญาที่ไม่เป็นธรรม ฮ่องกงจึงไม่ได้เป็นประเทศที่อยู่ในเกณฑ์ที่ต้องได้รับเอกราชจากเจ้าอาณานิคมสหราชอาณาจักร ซึ่งในปีเดียวกันนั้น นายกรัฐมนตรีของสหราชอาณาจักรได้เดินทางไปเยือนจีน และให้คำมั่นสัญญาว่าจะคืนฮ่องกงให้แก่จีน และจะไม่ยอมให้ฮ่องกงเป็นเขตอิสระปกครองตนเองอย่างแน่นอน³ ต่อมาเมื่อปี ค.ศ. 1997 สหราชอาณาจักรได้ทำพิธีส่งมอบฮ่องกงคืนให้กับจีนอย่างเป็นทางการ สุรชัย ศิริไกร วิเคราะห์ถึงความสำคัญสองประการของการส่งมอบฮ่องกงกลับคืนสู่จีนครั้งนี้ ประการแรก จีนต้องการที่จะส่งเสริมเกียรติภูมิของตนในประชาคมโลก⁵ ซึ่งฮ่องกงจะเป็นแบบอย่าง que แสดงให้เห็นว่าจีนมีความสามารถในการรักษาความมั่นคงทางเศรษฐกิจของฮ่องกงเอาไว้ได้หรือพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นไปอีก ถ้าทำได้เช่นนั้น ฮ่องกงจะเป็นตัวอย่างของนโยบายหนึ่งประเทศสองระบบ (One Country Two Systems) ให้แก่สาธารณรัฐจีน (ไต้หวัน) โดยหลักการดังกล่าวเกิดมาจากข้อเสนอแนะการรวมไต้หวันเข้ากับจีน⁴ ถ้าสำเร็จก็มีโอกาสที่ไต้หวันสามารถรวมเข้ากับจีนได้โดยสันติวิธี แต่ถ้าไม่สำเร็จ จีนจะไม่นิ่งเฉยต่อปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งในฮ่องกงและไต้หวัน และอาจจะนำไปสู่การใช้กำลังเข้าปกครอง เฉกเช่นที่เกิดขึ้นในไต้หวัน หรือเขตปกครอง

³ สุรชัย ศิริไกร, *ฮ่องกง 1997 : จีนหนึ่งประเทศสองระบบ* (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541), 44.

⁴ Ibid.

ตนเองริเบตก็ได้ เพราะเรื่องเหล่านี้เป็นปัญหาต่อบูรณภาพของจีน และประการที่สอง การส่งมอบฮ่องกงกลับสู่จีนเท่ากับเป็นการเพิ่มศักยภาพทางเศรษฐกิจและการเมืองให้กับจีนซึ่งจะมีผลต่อโลกภายนอกไปในเวลาเดียวกัน เพราะฮ่องกงเป็นศูนย์กลางทางการเงินการธนาคาร และเป็นศูนย์กลางทางการค้าระหว่างประเทศที่ใหญ่และสำคัญที่สุดใน โลกแห่งหนึ่ง

แม้ว่าจีนจะประสงค์ให้ระบบการปกครองแบบหนึ่งประเทศสองระบบดำเนินไปอย่างราบรื่นในลักษณะที่เอื้อประโยชน์ต่อจีน แต่จีนกลับต้องเผชิญกระแสต่อต้านมาโดยตลอด จนกระทั่งเมื่อวันที่ 8 กันยายน ค.ศ. 2012 ได้มีการเรียกร้องครั้งสำคัญเกิดขึ้น โดยนายเหลียง ชุน-หยิง (C.Y. Leung) ผู้ว่าการเขตปกครองพิเศษฮ่องกงเสนอนโยบายแผนการศึกษาแห่งชาติ (Moral and National Education) เพื่อปรับหลักสูตรให้นักเรียนฮ่องกงได้ซึมซับความเป็นชาตินิยมในจีนแผ่นดินใหญ่มากขึ้น นำไปสู่การคัดค้านจากชาวฮ่องกงจำนวนมาก เหตุการณ์ดังกล่าวทำให้โลกได้รู้จักบุคคลที่อาจสร้างความเปลี่ยนแปลงต่อความสัมพันธ์ระหว่างจีนและฮ่องกงตลอดกาล ชื่อว่า โจชัว หว่อง นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของฮ่องกงในขณะนั้น เขาเป็นผู้นำกลุ่ม Scholarism และคัดค้านการแทรกแซงนโยบายการศึกษาของรัฐบาลจีน การประท้วงครั้งนั้นมีนักเรียนและผู้สนับสนุนเข้าร่วมด้วยเป็นจำนวนมาก ในห้วงเวลาที่ได้รับการสนับสนุนสูงสุด มีผู้เข้าร่วมจากสาขาอาชีพต่างๆ มากกว่า 120,000 คน ต่อมาภายหลังรัฐสภาฮ่องกงก็ยอมโอนอ่อน ด้วยการยกเลิกการบังคับเรียนวิชาดังกล่าว ซึ่งถือเป็นชัยชนะของกลุ่ม Scholarism น่าสนใจว่าในการเรียกร้องครั้งนั้น สื่อสังคมออนไลน์ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการสร้างความนิยมให้แก่ผู้นำขบวนการเคลื่อนไหวอย่างมาก สังเกตได้จากบัญชีทวิตเตอร์ของแกนนำของกลุ่ม Scholarism โดยเฉพาะ โจชัว หว่อง (@joshuawong1013) มียอดผู้ติดตามในขณะนั้นคิดใน 10 อันดับแรก⁵ มีความนิยมสูงกว่าบัญชีทวิตเตอร์ของบุคคลอื่น ๆ หรือวงการอื่น ๆ อาทิ กลุ่มดารานักแสดงในเกาะฮ่องกง

หลังจากชัยชนะในการคัดค้านนโยบายด้านการศึกษา กลุ่ม Scholarism ยังคงทำกิจกรรมทางการเมืองอย่างต่อเนื่องในประเด็นที่เป็นประชาธิปไตยมากขึ้นคือ การเรียกร้องให้ผู้บริหารสูงสุดของฮ่องกง (The Chief Executive) ในวาระถัดไป (ค.ศ. 2017) ต้องมีที่มาจากการเลือกตั้งโดยชาวฮ่องกง ซึ่งข้อเรียกร้องนี้กลายเป็นประเด็นของการถกเถียงทางการเมืองในฮ่องกง มีทั้งกลุ่มที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยกับแนวคิด Public nomination คือ การที่รัฐบาลปักกิ่งเสนอชื่อผู้ที่เหมาะสม

⁵ อุกฤษฏ์ ปีทมานันท์, *ฮ่องกง-จีน ในโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลง* (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540), 2.

⁶ Chitlat Chan, "Young activists and the anti-patriotic education movement in post-colonial hong kong: Some insights from twitter," *Citizenship, Social and Economics Education* 12, no. 3 (2013): 153, <https://doi.org/10.2304/csee.2013.12.3.148>.

จำนวนหนึ่งเป็นตัวเลือกให้ประชาชนชาวฮ่องกงเลือก⁷ ขณะที่ฝ่ายที่นิยมประชาธิปไตยในฮ่องกงนั้นเห็นว่าการจัดการเลือกตั้งต้องเป็นประชาธิปไตยโดยรัฐบาลปักกิ่งไม่ควรมาเกี่ยวข้อง สอดคล้องกับหลักการหนึ่งประเทศสองระบบ พวกเขาจึงตัดสินใจจะสร้างการเปลี่ยนแปลง โดยการจัดตั้งขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อประท้วงบนท้องถนน และยึดพื้นที่จัตุรัสที่จะใช้เฉลิมฉลองวาระครบรอบ 65 ปีของการก่อตั้งสาธารณรัฐประชาชนจีน (บริเวณ Tamar Park) และในขณะเดียวกันก็ใช้พื้นที่บนสื่อสังคมออนไลน์ในการสร้างพื้นที่สาธารณะเพื่อส่งเสริมขบวนการเคลื่อนไหวดังกล่าว การชุมนุมประท้วงครั้งนี้ทำให้โลกได้เห็นผู้นำคนรุ่นใหม่ในฮ่องกงอย่าง โจชัว หว่อง, อิวาน แลม, ออสการ์ ไล, นาธาน ลอร์, เอ็กเนส โชว ต่อมาคนเหล่านี้คือผู้ก่อตั้งพรรคเดโมซิสโต (Demosisto) และมีการรวมกลุ่มของวัยทำงานคือ Benny Tai, Chan Kin-man และ Chu Yiu-ming มีการยึดพื้นที่การประท้วงใจกลางฮ่องกง เป็นระยะเวลาจนถึง 79 วัน ตั้งแต่วันที่ 28 กันยายน ถึง 15 ธันวาคม ค.ศ. 2014⁸ อันทำให้เกิดขบวนการใหม่มีชื่อเรียกว่า “กลุ่มยึดเซ็นทรัลด้วยความรักและสันติภาพ” (The Occupy Central with Love and Peace-OCLO) หรือเรียกอีกอย่างว่า “The Occupy Central Movement” ได้เข้ายึดพื้นที่ในอาณาบริเวณที่สำคัญอยู่ใจกลางของเกาะฮ่องกง กลุ่มผู้ชุมนุมมีการใช้ร่วมเพื่อเป็นเครื่องมือป้องกันแก๊สน้ำตาของตำรวจ และเป็นอุปกรณ์กันแดดช่วงประท้วงตอนกลางวันอีกด้วย ทำให้ร่วมได้เป็นสัญลักษณ์ของการชุมนุมครั้งนี้และทำให้ดึงดูดความสนใจของผู้คนบนสื่อออนไลน์ทั้งในฮ่องกงและทั่วโลก

ในต้นศตวรรษที่ 21 การเคลื่อนไหวทางการเมืองทั่วโลกได้หิบบนเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมาเป็นอาวุธในการต่อสู้ ได้แก่ ในกรณีของเหตุการณ์อาหรับสปริง (ค.ศ. 2010) การชุมนุมประท้วงที่รัสเซีย (ค.ศ. 2011-2012) การชุมนุมประท้วงในซีเรีย (ค.ศ. 2011-2013) การชุมนุมประท้วงในตุรกี (ค.ศ. 2013) การชุมนุมประท้วงที่บราซิลปี (ค.ศ. 2013) การชุมนุมประท้วงในยูเครน (ค.ศ. 2013) และการชุมนุมประท้วงที่เม็กซิโก (ค.ศ. 2014) เป็นต้น สื่อสังคมออนไลน์มีส่วนช่วยในการระดมพลทั้งทางดิจิทัลซึ่งสร้างพื้นที่สาธารณะที่เป็นช่องทางสื่อสารทางการเมืองรูปแบบใหม่ และทางกายภาพ คือ การที่ประชาชนรวมตัวชุมนุมกันบนท้องถนนเพื่อใช้สิทธิเสรีภาพในการ

⁷ สุรชาติ บำรุงสุข, "ฤดูใบไม้ผลิที่ฮ่องกง 2014 : หนุมสาวกับการสู้เพื่อประชาธิปไตย," มติชนสุดสัปดาห์, 14 สิงหาคม, 2562, https://www.matichonweekly.com/column/article_220057.

⁸ Sandy Li and Eric Ng Enoch Yiu, "Hong kong protests 2019 vs occupy central: After 79 days, retailers, investors, developers hit far worse by this year's demonstrations," *South China Morning Post*, 2019, <https://www.scmp.com/business/banking-finance/article/3024412/occupy-versus-todays-protests-these-are-far-worse-terms>.

ประท้วงหรือเรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลง⁹ โดยทั้งสองรูปแบบนั้นพบเห็นทั่วโลกในปัจจุบัน กลุ่มผู้ชุมนุมสามารถเข้าถึงสื่อสังคมออนไลน์ผ่านอุปกรณ์การสื่อสารที่สามารถเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตทั่วโลกได้มีพัฒนาการในการสื่อสารในรูปแบบใหม่ที่มาพร้อมกับการพัฒนาของเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ต ทำให้ยกระดับการสื่อสารให้ผู้คนสามารถเสนอเรื่องราว แสดงความคิดเห็นอย่างเสรีในพื้นที่ส่วนตัวและพื้นที่สาธารณะ ที่เรียกอีกอย่างว่า โลกเสมือนจริง (virtual reality) อีกทั้งยังสามารถสร้างความสัมพันธ์กับผู้คนในโลกเสมือนจริงเป็นเครือข่ายสังคมแบบออนไลน์ (social networking)¹⁰ โดยเฉพาะขบวนการร่วมในฮ่องกง พบว่ามีการลงทะเบียนโทรศัพท์เคลื่อนที่ที่ใช้ 2.5G และ 3G/4G จำนวน 12,665,133 เลขหมาย¹¹ แสดงให้เห็นว่าชาวฮ่องกงมีสถิติในการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตในระดับที่สูงมากโดยเฉพาะผ่านการใช้บนโทรศัพท์มือถือสมาร์ทโฟน คิดเป็นเกือบสองเท่าของจำนวนประชากรในฮ่องกงจำนวน 7,229,500 คน¹² ที่ขึ้นทะเบียนสำมะโนประชากรถูกกฎหมายและไม่รวมประชากรแฝง

2. พื้นที่สาธารณะรูปแบบใหม่กับขบวนการเคลื่อนไหวบนสื่อสังคมออนไลน์

พื้นที่สาธารณะ (public space) ในนิยามขององค์การเพื่อการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) มีความหมายว่า พื้นที่หรือสถานที่ ที่เปิดให้ประชาชนทุกคนสามารถเข้าใช้บริการได้ โดยไม่จำกัดถึงเพศสภาพ เชื้อชาติ อายุ หรือสถานะทางสังคม พื้นที่สาธารณะประกอบด้วยสถานที่ต่าง ๆ ได้แก่ พื้นที่ลาน พื้นที่จตุรัส และสวนสาธารณะ เป็นต้น รวมไปถึงพื้นที่ที่มีลักษณะในการต่อเชื่อมระหว่างสถานที่ต่าง ๆ อาทิ ทางเดินเท้า และถนนหนทางต่าง ๆ ก็จัดเป็นพื้นที่สาธารณะเช่นกัน ในต้นศตวรรษที่ 21 มีการพิจารณาให้พื้นที่เสมือนที่ถูกสร้างด้วยเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ต เป็นพื้นที่สาธารณะรูปแบบใหม่ เพราะมีลักษณะพิเศษคือ มีการพัฒนา

⁹ "Protests around the world explained," 2019, accessed April 28, 2020,

<https://www.amnesty.org/en/latest/news/2019/10/protests-around-the-world-explained/>.

¹⁰ วรวิมล อ่อนน่วม, "ปรากฏการณ์ทางการสื่อสารยุคดิจิทัล," วารสารวิชาการสมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย (สสอท.) (2555): 212, http://kmcenter.rid.go.th/kmc08/km_59/cop_59/mom.pdf.

¹¹ "Key communications statistics," Office of the Communications Authority, Hong Kong, 2014, accessed April 30, 2020,

https://web.archive.org/web/20140728064819/http://www.ofca.gov.hk/en/media_focus/data_statistics/key_stat/index.html.

¹² "Population, total - hong kong sar, china," The World Bank 2014, accessed May 2, 2020,

<https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?end=2014&locations=HK&start=1960>.

ปฏิสัมพันธ์และมีการเอื้อต่อการผสมผสานทางสังคม (social mixing)¹³ นอกจากนี้ อาทิตย์ สุริยะวงศ์กุล ได้เรียบเรียงว่า ความเป็นพื้นที่สาธารณะบนอินเทอร์เน็ตต่อการแสดงออกทางการเมืองนั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยและองค์ประกอบหลายประการ เช่น เครื่องมือในการเข้าถึงอินเทอร์เน็ต พฤติกรรม และบทบาทภายในสังคมหรือกลุ่ม ในการเข้าใจว่าเรื่องใดที่จะถือว่าเป็นเรื่องสาธารณะหรือส่วนตัว และข้อจำกัดภายใต้กฎหมายที่เครื่องมือสื่อสาร/เซิร์ฟเวอร์ตั้งอยู่ตามพื้นที่นั้นๆ¹⁴

การชุมนุมสาธารณะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอยู่บ่อยครั้งในการเรียกร้องทางการเมือง จากอดีตจนถึงปัจจุบันขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใช้พื้นที่สาธารณะในการดำเนินกิจกรรมเพื่อเรียกร้องและสะท้อนเสียงของประชาชนในสังคมต่อผู้ปกครอง เมื่อมีพื้นที่สาธารณะรูปแบบใหม่ถือกำเนิดขึ้น ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมก็มีการพัฒนาและปรับตัวเพื่อแสวงประโยชน์ในการใช้พื้นที่ดังกล่าว ก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวบนสื่อสังคมออนไลน์เฉกเช่นในปัจจุบัน ซึ่งมีการพัฒนาและบทบาทที่น่าสนใจในขบวนการเคลื่อนไหวร่วมสมัยในช่วงปี ค.ศ. 2011-2014 และในขบวนการร่วมดังต่อไปนี้

2.1 พลวัตของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในยุคเดิมมาสู่ยุคสื่อสังคมออนไลน์

คำว่าขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม (social movement) ผาสุก พงษ์ไพจิตร ให้นิยามว่าการกระทำการรวมหมู่ที่มีจุดมุ่งหมายหรือมีผลเปลี่ยนแปลงทางสังคมในเชิงสร้างสรรค์ ผู้ร่วมขบวนการอาจจะมีหรือไม่มีจุดมุ่งหมายที่จะเปลี่ยนแปลงสังคมตั้งแต่เริ่มก็ได้¹⁵ นับตั้งแต่กลางทศวรรษ 1960 กลุ่มขบวนการได้เปลี่ยนไปจากรูปแบบเดิม คือ ขบวนการที่มีรากฐานจากชนชั้นกรรมกร ชนชั้นแรงงาน หรือชาวนาชาวไร่ ต่อมาได้พัฒนาปรับเปลี่ยนมาสู่รูปแบบใหม่ ที่มีรากฐานมาจากหลายชนชั้น ไม่ใช่แค่เฉพาะชนชั้นล่างเท่านั้น ยังมีชนชั้นอื่น ๆ โดยเฉพาะกลุ่มคนชนชั้นกลางเป็นแรงขับเคลื่อนที่สำคัญ หรือเรียกว่า ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่ (new social movement: NSM) เป็นขบวนการใหม่ที่ยอมรับกรอบการเมืองประชาธิปไตยแบบเสรีนิยม และในบางกลุ่มมีการเคลื่อนไหวเพื่อต้องการสร้างอัตลักษณ์ที่แตกต่าง¹⁶ ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่มีความแตกต่างจากรูปแบบขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบเดิม โดยเฉพาะคุณสมบัติเด่น 3

¹³ "Inclusion through access to public space," The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 2017, accessed May 4, 2020, <http://www.unesco.org/new/en/social-and-human-sciences/themes/urban-development/migrants-inclusion-in-cities/good-practices/inclusion-through-access-to-public-space/>.

¹⁴ อาทิตย์ สุริยะวงศ์กุล, "การเมืองบนเฟซบุ๊ก: วัฒนธรรม-การเมืองบนเครือข่ายสังคมออนไลน์ไทย พ.ศ. 2553-2555," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2555), 11.

¹⁵ ผาสุก พงษ์ไพจิตร, *ลุกขึ้นสู้: ขบวนการประชาชนร่วมสมัย* (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2543), 9.

¹⁶ Ibid.

ประการ คือ การวิพากษ์วิจารณ์ความเสี่ยงและภัยคุกคามที่เกี่ยวข้องกับการเติบโตของเศรษฐกิจและความก้าวหน้าของเทคโนโลยี การไม่ยอมรับอำนาจการปกครองแบบอำมาตยาธิปไตยที่องค์กรของรัฐและนายทุนเอกชนมีอำนาจควบคุมเหนือปัจเจกบุคคล และการอ้างสิทธิที่เชื่อมโยงกับอัตตาลักษณ์ของการใช้ชีวิตชีวิตรูปแบบใหม่และสิทธิในวัฒนธรรมที่แตกต่าง พบเห็นได้มากในช่วงทศวรรษที่ 1970 ถึง 1990¹⁷ เช่น กลุ่มผู้ที่มีรสนิยมรักร่วมเพศ (LGBTQ) และกลุ่มเรียกร้องสิทธิเสรีภาพ ในแง่ยุทธวิธีของขบวนการทางสังคมทั้งแบบเดิมและแบบใหม่นั้น มีกระบวนการที่เกิดขึ้นเป็นขั้นเป็นตอน¹⁸ เริ่มจากสภาพการณ์ทางสังคมขณะนั้น ที่ทำให้กลุ่มผู้เรียกร้องมีความรู้สึกคับแค้น (strains) ด้วยเหตุผลที่ไม่เป็นธรรมในการเลือกปฏิบัติ ถูกเอารัดเอาเปรียบ เมื่อคนจำนวนมากมีความรู้สึกไปในทางเดียวกัน ทำให้เกิดความเชื่อ (beliefs) ที่เห็นตรงกันว่าเป็นปัญหาและควรจะทำอะไรแก้ปัญหาดังกล่าว หากการพูดคุยในประเด็นดังกล่าวแพร่กระจายเป็นวงกว้างและมีผู้ที่สนับสนุน (support) เพิ่มมากขึ้น จะนำไปสู่การระดมพลเพื่อจัดตั้งองค์กร (organization) โดยมีองค์กรต่าง ๆ เข้าร่วม อาจมีกลยุทธ์เฉพาะ แต่ก็มีการประสานงานและอุดมการณ์ร่วมกัน ดังที่ให้เห็นขบวนการเคลื่อนไหวของสหภาพแรงงานต่าง ๆ

พลเมืองไซเบอร์ (cybercitizen) คือ กลุ่มของบุคคลที่เกิดขึ้นมาใหม่ในยุคของสื่อสังคมออนไลน์ Allison Cavanagh ให้นิยามว่าเป็นกลุ่มบุคคลผู้ใช้อินเทอร์เน็ตและเทคโนโลยีการสื่อสารชนิดใหม่ ในการสร้างพื้นที่เพื่อแสดงออกทางความคิดเห็น ซึ่งหากปราศจากเครื่องมือเหล่านั้น ความเป็นพลเมืองไซเบอร์ก็ไม่สามารถเกิดขึ้นได้¹⁹ และ Jon Katz ได้ให้ลักษณะพลเมืองไซเบอร์ว่าเป็นกลุ่มบุคคลที่มีลักษณะค่อนข้างเป็นเสรีนิยม มีความเป็นปัจเจกนิยม วัตถุนิยมต่อต้านลัทธิอำนาจนิยม มีความเชื่อในการโต้แย้งอย่างมีเหตุผล และต้องมีสิทธิที่จะสร้างและมีส่วนร่วมในสื่อ²⁰ ทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในรูปแบบเดิมอาจไม่สามารถอธิบายการเคลื่อนไหวบนสื่อออนไลน์ได้อย่างครอบคลุม เนื่องจากปัจจุบันมีการพัฒนาเครื่องมือทางการสื่อสารรูปแบบใหม่ที่เรียกว่าอินเทอร์เน็ต เข้ามาเชื่อมโยงผู้คนและโลกเข้าด้วยกัน

¹⁷ Nina Eggert and Marco Giugni, "Homogenizing "old" and "new" social movements: A comparison of participants in may day and climate change demonstrations," *Mobilization* 17 (2012): 4, <https://doi.org/10.17813/maiq.17.3.5m40368417v63828>.

¹⁸ สุวิดา ธรรมณีนวงศ์, "การเคลื่อนไหวทางสังคม (social movement)," *วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร* (2543-2544): 2.

¹⁹ Allison Cavanagh, *Sociology in the age of the internet* (New York: McGraw Hill/Open University Press, 2007), 76.

²⁰ Ibid, 77.

ลักษณะของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมบนสื่อออนไลน์ สอดคล้องกับกรอบแนวคิดการเคลื่อนไหวแบบหนึ่งที่เรียกว่า Network social movement²¹ ของ Manuel Castells ที่ได้มาจากการศึกษาบริบทที่แตกต่างกันในด้านของสังคมและวัฒนธรรมของการเคลื่อนไหวทางสังคมออนไลน์ พบว่าขบวนการเคลื่อนไหวดังกล่าวนี้มีสิ่งที่คล้ายกันใน 2 ประการ ประการแรก คือ ปัญหาที่มีรากฐานมาจากระบบการเมืองการปกครองที่ไม่เป็นธรรม เป็นการปกครองระบอบอำนาจนิยม ที่มีฐานอยู่คู่ความการเมืองแบบเผด็จการ ผู้ปกครองสามารถใช้อำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาดเหนือรัฐ หรือกลุ่มคนใด ๆ ในการดำรงไว้ซึ่งเป้าหมายสูงสุด ไม่ใช่การปกครองในระบอบประชาธิปไตย ที่มีผู้ปกครองจากการที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง นอกจากนี้ ยังรวมถึงการคอร์รัปชันของรัฐบาล เช่น การชุมนุมเรียกร้องประชาธิปไตย ประการต่อมา คือ ทุกกลุ่มขบวนการถูกสร้างขึ้นมาจากขีดความสามารถในการสื่อสารแบบอัตโนมัติ (autonomous communicative capacity)²² กล่าวคือ ผู้ที่เข้าร่วมขบวนการสามารถติดต่อสื่อสารร่วมกันบนสื่อสังคมออนไลน์ผ่านทางโทรศัพท์มือถือ ระบบการสื่อสารชนิดใหม่นี้ไม่ใช่แค่เพียงอินเทอร์เน็ตเท่านั้น แต่ยังรวมถึงแอปพลิเคชันที่เปิดพื้นที่ให้มีการแสดงความคิดเห็นร่วมกัน ได้แก่ Friendster เว็บไซต์แรกที่มีลักษณะสังคมออนไลน์ เฟซบุ๊ก และ ทวิตเตอร์ เป็นต้น ซึ่งภายหลังมีการพัฒนาเป็นแอปพลิเคชันบนโทรศัพท์มือถือ

2.2 กรณีศึกษาของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมร่วมสมัย

จากขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่สำคัญช่วงปี ค.ศ. 2011 - 2014 ได้แก่ การชุมนุมประท้วงที่รัสเซีย (ค.ศ. 2011-2012) การชุมนุมประท้วงในชิลี (ค.ศ.2011-2013) การชุมนุมประท้วงตุรกี (ค.ศ. 2013) การชุมนุมประท้วงที่บราซิลปี (ค.ศ. 2013) การชุมนุมประท้วงในยูเครน (ค.ศ. 2013) การชุมนุมประท้วงที่เม็กซิโก (ค.ศ.2014) รวมถึงขบวนการร่ม (ค.ศ 2014) เห็นได้ว่า สื่อสังคมออนไลน์ได้แสดงบทบาทที่โดดเด่นในการส่งเสริมประสิทธิภาพในการชุมนุมประท้วงผ่านขบวนการเคลื่อนไหวที่จะยกมาอธิบายในย่อหน้าถัดไปนั้น ซึ่งแต่ละขบวนการเคลื่อนไหวมีบทบาทและลักษณะที่คล้ายคลึงกัน 4 ประการ **ประการแรก** คือ ช่วยในการส่งเสริมให้ผู้ร่วมกิจกรรมได้รับการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ในแต่ละขบวนการมีการใช้แอปพลิเคชันและเว็บไซต์ต่าง ๆ ในการแลกเปลี่ยนข่าวสารความเคลื่อนไหว **ประการที่สอง** คือ มีส่วนช่วยในการ

²¹ Manuel Castells, *Networks of outrage and hope : Social movements in the internet age*, Second Edition ed. (North Chelmsford: Courier Digital Solutions, 2015). <https://search.library.wisc.edu/catalog/9910815575402121>, 220-223.

²² Ibid, 223.

รวมกลุ่มกันเพื่อจัดตั้งองค์กร (organizing) โดยใช้แอปพลิเคชันบนสื่อออนไลน์เป็นจุดรวมความสนใจ ได้แก่ WhatsApp เฟซบุ๊ก (การบัญชีส่วนตัว แฟนเพจ การจัดอีเวนท์ กลุ่มเฟซบุ๊ก) รวมไปถึง Online forums เพื่อนัดหมายการจัดกิจกรรมทางการเมือง **ประการที่สาม** คือ ส่งเสริมให้สร้างอัตลักษณ์ ในที่นี้พบว่ายูเครน และหลายประเทศใช้ภาษาของตนเองในการตั้งแฮชแท็ก เช่น #Euromaidan และใช้ภาษาถิ่นในการโพสต์และทวีตแสดงความเห็นบนสื่อสังคมออนไลน์ และ **ประการสุดท้าย** คือ การส่งเสริมให้ประจักษ์ผู้สหายดาในสังคมท้องถิ่นและในระดับนานาชาติ ซึ่งพบว่าในแต่ละขบวนการเคลื่อนไหวถูกกล่าวถึงในระดับนานาชาติผ่านพื้นที่สาธารณะออนไลน์ที่ไม่มีกำแพงใด ๆ มาขวางกั้น บทบาทและลักษณะของสื่อสังคมออนไลน์ที่ส่งเสริมขบวนการเคลื่อนไหวในช่วงปีดังกล่าวมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

สื่อออนไลน์เข้าไปมีอิทธิพลช่วยการเคลื่อนไหวของขบวนการชุมนุมประท้วงที่รัสเซียในปี ค.ศ. 2011 - 2012 เพื่อเรียกร้องให้มีการเลือกตั้งที่ยุติธรรมและเสรี และต้องการให้นายวลาดิเมียร์ ปูติน ซึ่งดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในขณะนั้น ยุติบทบาททางการเมือง ประชากรชาวรัสเซียมีสิทธิการใช้งานอินเทอร์เน็ตประมาณ 50 ล้านคน ใช้ช่องทางบนสื่อออนไลน์ในการถกเถียงและรับข่าวสาร ภาพและวิดีโอ การคอร์รัปชันของรัฐบาล ที่มีลักษณะการปกครองแบบบนลงล่าง (top down) ที่ผู้บริหารสูงสุดกำหนดนโยบายต่าง ๆ เพียงผู้เดียวหรือกลุ่มเดียว และการทุจริตการเลือกตั้งอย่างโจ่งแจ้งในรัสเซีย Igor Grandin อาชีพนักออกแบบเว็บไซต์วัย 33 ปี เป็นสมาชิกกลุ่ม Democratic Choice เปิดเผยว่าเป็นผู้บันทึกและโพสต์คลิปวิดีโอกลุ่มนักศึกษามหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งในรัสเซีย ที่มีพฤติกรรมต้องสงสัยว่ามีส่วนร่วมในการทุจริตการเลือกตั้ง โดยกล่าวว่าการเผยแพร่คลิปดังกล่าวบนสื่อสังคมออนไลน์มีประสิทธิภาพทรงพลังกว่าการกล่าวร้องต่อคณะกรรมการการเลือกตั้งกลาง (Central Election Commission) นอกจากนี้ ยังปรากฏคลิปอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นการยกย้ายหีบลงคะแนนเสียง²³ การสอดใส่บัตรลงคะแนนเสียงรวมไปถึงบัตรลงคะแนนเสียงเลือกตั้งที่ลงด้วยวิธีการทุจริต เผยแพร่บนสื่อสังคมออนไลน์ ผู้ประท้วงหญิงคนหนึ่งเปิดเผยว่า เธอและเพื่อน ๆ อาศัยอินเทอร์เน็ตเป็นเครื่องมือในการติดต่อกันนัดหมายพบปะในการชุมนุม²⁴

สื่อสังคมออนไลน์ยังมีส่วนช่วยในการสร้างพื้นที่ทางดิจิทัล (digital arena) ทำให้ผู้ใช้งานอินเทอร์เน็ตได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นหรือถกเถียง ผ่านแฟนเพจออนไลน์ของสำนักข่าวต่าง ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ เช่น การแสดงความคิดเห็นและข้อวิจารณ์ต่าง ๆ จากข่าว

²³ Jackie Northam, "Russian activists turn to social media," *National Public Radio*, January 13, 2012, <https://www.npr.org/2012/01/13/145175753/russian-activists-turn-to-social-media>.

²⁴ นิตยา มาพิงค์, "ขบวนการประชาธิปไตยในรัสเซียชุมนุมเรียกร้องให้มีการปฏิรูปการเมืองก่อนการเลือกตั้งประธานาธิบดีในเดือนมี.ค. ปีหน้า," *VOA Thai*, 27 ธันวาคม, 2554, <https://www.voathai.com/a/yearender-russia-nm-136292993/925263.html>.

ออนไลน์เกี่ยวกับการชุมนุมประท้วงของนักเรียนชาวชิลีในปี ค.ศ. 2011 - 2013 หรือรู้จักในนาม “ฤดูหนาวของชาวชิลี” เป็นเหตุการณ์นักเรียนมัธยมออกเดินขบวนประท้วงในกรุงซานติอาโก เมืองหลวงของชิลี โดยแกนนำนักเรียนระบุว่า การประท้วงนี้ มีผู้เข้าร่วมกว่า 150,000 คน ผู้ประท้วงส่วนใหญ่เดินขบวนประท้วงอย่างสงบ มีการตะโกนคำขวัญ และเดินร่ำร่วมกันในบรรยากาศที่สนุกสนาน นักเรียนและนักศึกษาเหล่านี้มาประท้วงเรียกร้องให้มีการปฏิรูประบบการศึกษาแบบเต็มรูปแบบ พวกเขาปฏิเสธนโยบายปฏิรูปการศึกษาของนายเซบาสเตียน ปิเนรา ประธานาธิบดีชิลี จากกลุ่มตัวอย่างของข่าวออนไลน์จากสำนักข่าว El Matador และ EMOL ระหว่างเดือนมีนาคม ค.ศ. 2013 ถึงเดือนมีนาคม ค.ศ. 2014 พบว่ามีการตีความของความพยายามต่อสู้ของกลุ่มนักเรียนชิลีว่าเป็นชัยชนะแห่งท้องถนน (Victory of the street) โดยมีความหมายไม่ใช่แค่ความประสบความสำเร็จในการยึดครองพื้นที่สาธารณะเพื่อกดดันรัฐบาล แต่ยังรวมไปถึงการกดดันสภาและรัฐมนตรีให้ตกอยู่ในสถานะที่ลำบาก จากบทวิเคราะห์และวิพากษ์วิจารณ์ที่รุนแรงผ่านสื่อสังคมออนไลน์กว่า 500 ความเห็น²⁵

กลุ่มผู้ชุมนุมประท้วงได้ใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นพื้นที่สำหรับการถ่ายทอดเรื่องราวทำให้ผู้อื่นสามารถติดตามเหตุการณ์การเคลื่อนไหวผ่านจากประสบการณ์ได้ เช่น ในกรณีการชุมนุมประท้วงตุรกีในปี ค.ศ. 2013 ผู้ชุมนุมประท้วงคัดค้านนโยบายของรัฐบาลที่ต้องการเปลี่ยนสวนสาธารณะให้เป็นห้างสรรพสินค้าในบริเวณศูนย์กลางกรุงอิสตันบูล ต่อมาตำรวจปราบจลาจลใช้แก๊สน้ำตาและฉีดน้ำเพื่อสลายการชุมนุมผู้ประท้วงหลายพันคน ที่พยายามปักหลักอยู่บริเวณสวนเกซี (Gezi Park) ในจัตุรัสตักซิม ใจกลางกรุงอิสตันบูล ในขณะที่นายกรัฐมนตรีรีเซป ตอยย์ยิป เออร์โดแกน ประณามผู้ประท้วงว่าเป็น “พวกหัวรุนแรงบ้าคลั่ง” หลังจากนั้นการประท้วงก็ได้เริ่มขยายใหญ่ขึ้น โดยมีทั้งศิลปิน ปัญญาชน และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากพรรคฝ่ายตรงข้ามรัฐบาลเข้าร่วมด้วย เพื่อแสดงความไม่พอใจต่อความเป็นอำนาจนิยมที่มากขึ้นของรัฐบาล ผู้เข้าร่วมการชุมนุมประท้วงได้ใช้ทวิตเตอร์ในการบอกเล่าประสบการณ์การเอาตัวรอดขณะชุมนุมประท้วง ใช้เฟซบุ๊กในการติดตามข่าวสารสถานการณ์การบุกยึดในจัตุรัสตักซิม ขณะที่ภาพถ่ายในการชุมนุมประท้วงได้ถูกแพร่กระจายไปในเว็บไซต์ Flickr และ Tumblr ส่วนภาพวิดีโอก็ถูกอัปโหลดในเว็บไซต์ยูทูป²⁶ รัฐบาลตุรกีพยายามขอความร่วมมือกับบริษัทที่เป็นเจ้าของแพลตฟอร์มสื่อสังคมออนไลน์ โดยออกแถลงการณ์ว่าทางทวิตเตอร์ได้ปฏิเสธการให้ความร่วมมือกับรัฐบาล แต่อ้างว่าเฟซบุ๊กได้

²⁵ Cristina Arancibia, Stephen T. Sadlier, and Lesmer Montecino, "Impact of social media on Chilean student movement," in *Politics, citizenship and rights*, ed. Kirsi Pauliina Kallio, Sarah Mills, and Tracey Skelton (Singapore: Springer Singapore, 2016), 9.

²⁶ Sophie Hutchinson, "Social media plays major role in Turkey protests," *BBC News*, June 4, 2013, <https://www.bbc.com/news/world-europe-22772352>.

ตอบกลับรัฐบาลมาในท่าทีที่เป็นบวกและกำลังร่วมมือกับรัฐบาล ซึ่งไม่ระบุรายละเอียดว่าจะแบ่งปันข้อมูลในด้านใดบ้าง รัฐบาลอ้างว่าไม่ใช่ข้อมูลส่วนตัวของผู้ใช้งานบนสื่อออนไลน์ จากนั้นในวันเดียวกันเฟซบุ๊กออกแถลงการณ์ปฏิเสธข่าวการให้การร่วมมือกับรัฐบาลตุรกี ระบุว่า เฟซบุ๊กจะไม่ให้ข้อมูลส่วนตัวของผู้ใช้งานตามที่รัฐบาลตุรกีร้องขอ โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการชุมนุมประท้วง และปฏิเสธการให้ข้อมูลทั้งหมดต่อการร้องขอจากรัฐบาลที่จะนำไปใช้เป็นช่องทางในการดำเนินคดี ยกเว้นจะปรากฏการข่มขู่คุกคามต่อชีวิตและต่อผู้เยาว์ ซึ่งเป็นสัดส่วนที่น้อยมากจากที่รัฐบาลตุรกีได้เคยร้องขอมาจากเฟซบุ๊ก²⁷

สื่อสังคมออนไลน์ถูกผู้เข้าร่วมชุมนุมนำมาใช้เป็นพื้นที่ในการแชร์ข้อความและภาพ จากกรณีการชุมนุมประท้วงที่บราซิลปี ค.ศ. 2013 มีชนวนของการประท้วงเนื่องจากประชาชนไม่พอใจที่รัฐบาลปล่อยให้สินค้ามีราคาแพง มีการขึ้นภาษี ปัญหาคอร์รัปชัน ตัดงบบริการสาธารณะเพื่อนำเงินงบประมาณจำนวนมากไปใช้ในการจัดแข่งขันฟุตบอลโลก ปี ค.ศ. 2014 และการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ปี ค.ศ. 2016 มีการเดินขบวนประท้วงที่เมืองเซาเปาลู เมืองใหญ่ที่สุดของบราซิล มีผู้ประท้วงบางส่วนโกรธแค้นรัฐบาล ถึงขั้นจุดไฟเผาขบวนรถยนต์และนำยางรถมาทิ่มขว้างบนท้องถนน จนเกิดการปะทะกับตำรวจ และทำให้ตำรวจปราบจลาจลต้องยิงแก๊สน้ำตาเพื่อสลายฝูงชน ในช่วงเวลานั้นมีสื่อสังคมออนไลน์ชื่อ Guardian Witness ซึ่งเป็นเว็บไซต์ที่เปิดให้ผู้ใช้งานอัปโหลดรูปถ่าย วิดีโอและข้อความสั้น ในห้วงการชุมนุมประท้วงเว็บไซต์ดังกล่าวเปิดพื้นที่เพื่อแลกเปลี่ยนข่าวสาร ในหัวข้อชื่อ “Brazil protests: Share your pictures, stories and videos” เปิดให้ผู้เข้าร่วมชุมนุมได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์จากเหตุการณ์จริง²⁸ ผู้เข้าร่วมการชุมนุมสามารถใช้ช่องทางนี้เพื่อติดต่อกับสำนักข่าว The Guardian ในบราซิล โดยจะแชร์เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นผ่านเว็บไซต์และผู้สื่อข่าวของ The Guardian จะนำไปเสนอข่าวต่อ ภายหลังจากเว็บไซต์ Guardian Witness ได้ปิดตัวลงเมื่อ 30 กันยายน ค.ศ. 2018 นอกจากนี้ Camila Jatahy Ferreira ได้วิพากษ์บทบาทสำคัญของสื่อสังคมออนไลน์ต่อการชุมนุมเคลื่อนไหวดังกล่าว ทำให้พบว่าเนื้อหาบนทวิตเตอร์ที่เกี่ยวข้อง ณ ห้วงเวลาชุมนุมในปี ค.ศ. 2013 แบ่งออกเป็นสัดส่วนเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการชุมนุม คือ ร้อยละ 47 จะเป็นข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหว ร้อยละ 22 เป็นข่าวสารที่เกี่ยวกับความรุนแรงระหว่างตำรวจและผู้ชุมนุม

²⁷ Peter Kenyon, "Thanks, but no: Social media refuses to share with turkey," *National Public Radio*, June 26, 2013, <https://www.npr.org/sections/parallels/2013/06/26/195889178/thanks-but-no-social-media-refuses-to-share-with-turkey>.

²⁸ "Brazil protests: Share your pictures, stories and videos," 2016, accessed Apr 17, 2020, <https://web.archive.org/web/20160512021137/https://witness.theguardian.com/assignment/51c01d53e4b068d4a4b92cf0>.

ประท้วง ร้อยละ 11 เป็นข่าวสารเกี่ยวกับข้อเรียกร้องของผู้ประท้วง และอีกร้อยละ 20 เป็นข่าวสารอื่น ๆ อาทิ จากสื่อกระแสหลัก ข้อมูลตำรวจปราบจลาจล²⁹

จากการวิเคราะห์เนื้อหาของผู้ใช้งานเฟซบุ๊กและทวิตเตอร์ พบว่าสื่อสังคมออนไลน์มีหน้าที่หลักในการส่งเสริมการประท้วงในยูเครน ด้วยบทบาทในการแพร่กระจายข่าวสารการรณรงค์นอกประเทศยูเครน คือ สหรัฐฯ และสหภาพยุโรปให้เข้าปรับเปลี่ยนนโยบายในการกดดัน (sanctions) รัฐบาล เจ้าหน้าที่รัฐ และนักธุรกิจของยูเครนที่มีส่วนในการสนับสนุนพรรคการเมืองฝ่ายรัฐบาลในขณะนั้น ส่วนภายในยูเครน สื่อสังคมออนไลน์มีบทบาทในการระดมพลจัดตั้งกลุ่มองค์กรและขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อประท้วงรัฐบาล³⁰ การประท้วงในยูเครนในปี ค.ศ. 2013 มีสาเหตุจากประชาชนส่วนหนึ่งต้องการเรียกร้องให้รัฐบาลเช่นสัญญาความร่วมมือกับสหภาพยุโรป รวมถึงเรียกร้องให้มีการถอดถอนประธานาธิบดี วิกเตอร์ ยานูโควิช จากการไม่พอใจที่รัฐบาลยูเครนยกเลิกการเตรียมการเช่นสัญญาดังกล่าว ที่รวมไปถึงข้อตกลงการค้าเสรีอย่างลึกซึ้งและครอบคลุม (Deep and Comprehensive Free Trade Agreement) ซึ่งภายหลังได้มีข้อเสนอ ขบวนการว่า ยูโรไมดาน (Euromaidan) เริ่มจากมีผู้ประท้วงราว 2,000 คนในกรุงเคียฟรวมตัวกันที่จัตุรัสไมดาน เนซาเลซนอสติ (Maidan Nezalezhnosti) มีความหมายว่า "จัตุรัสแห่งเอกราช" ต่อมาเมื่อมีฝ่ายค้านและพรรคการเมืองที่สนับสนุนสหภาพยุโรปเป็นกลุ่มแกนนำในการสนับสนุน ต่อมาเมื่อวันที่ 24 พฤศจิกายน ค.ศ. 2013 มีคนเข้าร่วมการชุมนุมประมาณ 100,000 - 200,000 คน³¹

บทบาทของสื่อสังคมออนไลน์ที่มีส่วนช่วยในการสร้างอารมณ์ร่วม ระดมพลและขับเคลื่อนกลุ่มผู้เข้าร่วมชุมนุม คล้ายกับในกรณีการชุมนุมประท้วงที่เม็กซิโกในเดือนกันยายนถึงพฤศจิกายน ปี ค.ศ. 2014 สาเหตุมาจากประชาชนชาวเม็กซิกันไม่พอใจต่อกรณีการหายตัวไปของนักศึกษา 43 คน ในเมืองอิกัวลา เป็นเหตุให้ชาวเม็กซิกันประมาณ 15,000 คน เดินทางประท้วงไปตามท้องถนนในกรุงเม็กซิโก ซิตี้ เพื่อเรียกร้องความยุติธรรม เหตุการณ์อุ้มหายดังกล่าวเกิดขึ้นหลังการปะทะกันระหว่างนักศึกษา กับเจ้าหน้าที่ตำรวจ มีผู้พบเห็นนักศึกษาถูกจับขึ้นรถตำรวจหายตัวไป โดยผู้ชุมนุมหลายร้อยคนพากันบุกเข้าไปในที่ว่าการรัฐเกร์เรโร มีการจุดไฟเผา และเรียกร้องให้อังกฤษ ออสเตรเลีย ผู้ว่าการรัฐลาออก รัฐบาลเม็กซิโกได้ส่งเจ้าหน้าที่ตำรวจปราบจลาจลเข้าไปในเมืองซิลปันซิงโก หลังเกิดเหตุวินาศกรรมดังกล่าว Murillo Karam อัยการสูงสุดได้แถลงข่าวถึงความคืบหน้า

²⁹ Camila Jatahy Ferreira, "The role of social media during the brazilian protests of 2013," (Master's thesis, Simon Fraser University, 2016), 32.

³⁰ Alexander Ronzhyn, "The use of facebook and twitter during the 2013–2014 protests in ukraine" (paper presented at the the European Conference on Social Media: ECSM, Reading, UK, 2014), 446.

³¹ "ทวิตไลน์ และความเข้าใจเรื่องการประท้วง euromaidan ในยูเครน," *ประชาไท*, 7 ธันวาคม, 2556, <https://prachatai.com/journal/2013/12/50259>.

ของคดีหายตัวไปของนักศึกษา ขณะที่นักข่าวได้ยิงคำถามนั้น Murillo Karam กลับตอบคำถามในท่าทีที่เบื่อหน่ายและพยายามจะปิดการแถลงข่าวโดยพูดทิ้งท้ายว่า “Ya me cansé.” (แปลว่าผมเหนื่อยมาก ๆ)³² ถ้อยคำดังกล่าวสร้างความไม่พอใจให้กับผู้ชุมนุมประท้วง ทั้งการเคลื่อนไหวบนสื่อสังคมออนไลน์และชุมนุมบนท้องถนนเพื่อแสดงความไม่พอใจต่อรัฐบาล บนทวิตเตอร์มีการจุกกระแสโดยใช้แฮชแท็ก #YaMeCansé แพร่กระจายอย่างรวดเร็ว เพื่อระบายความไม่พอใจว่าพวกเขาารู้สึกเหนื่อยหน่ายกับปัญหาการคอร์รัปชันของรัฐบาล การเลือกปฏิบัติ และหลาย ๆ เรื่องที่รัฐบาลกระทำผิดซ้ำไปซ้ำมา³³ นอกจากนี้ ยังปรากฏภาพของ Murillo Karam ที่แสดงอาการเบื่อหน่าย ถูกนำไปใช้เป็นมีม (memes) ล้อเลียนแพร่กระจายเป็นวงกว้างบนสื่อสังคมออนไลน์³⁴

จากกรณีศึกษาข้างต้นจะเห็นได้ว่าขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่กล่าวมามีลักษณะตรงตามนิยามของ ผาสุก พงษ์ไพจิตร บางประการคือ การกระทำการรวมหมู่ที่มีจุดมุ่งหมายหรือมีผลเปลี่ยนแปลงทางสังคมในเชิงสร้างสรรค์ แต่ไม่ได้จำกัดที่กลุ่มรูปแบบเดิมดั้งที่ขบวนการทางสังคมใหม่ (new social movement: NSM) เป็นกลุ่มที่ยอมรับกรอบการเมืองประชาธิปไตยแบบเสรีนิยมที่เรียกร้องสิทธิในอัตลักษณ์ที่แตกต่าง ด้วยการพัฒนาการสื่อสารรูปแบบใหม่จึงทำให้เกิดกลุ่มชนชั้นใหม่ที่เรียกว่า พลเมืองไซเบอร์ ที่มีลักษณะเฉพาะคือเป็นวัยหนุ่มสาวในทุกสาขาอาชีพ และสามารถเข้าถึงอินเทอร์เน็ตข้อมูลข่าวสาร รวมถึงมีแนวคิดที่เป็นปัจเจกชนต่อต้านลัทธิอำนาจนิยมเชื่อว่าตนเองมีสิทธิและสามารถมีส่วนร่วมผ่านการแสดงออกในพื้นที่สาธารณะทางการเมืองรูปแบบใหม่ คือ อินเทอร์เน็ต ดังนั้น กรอบแนวคิด Network social movement จึงมีลักษณะที่สอดคล้องและครอบคลุมขบวนการเคลื่อนไหวบนสื่อสังคมออนไลน์ได้มากกว่า

สื่อสังคมออนไลน์ส่งเสริมให้กลุ่มบุคคลที่ต้องการให้สร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเพื่อตอบสนองตามความต้องการที่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน ได้มีการสื่อสารแนวความคิด ความคิดเห็น เมื่อรวมกลุ่มคนได้มากขึ้นจะช่วยจัดตั้งองค์กรและสามารถสร้างอัตลักษณ์ให้โดดเด่นขึ้นมาสัมพันธ์กับแนวคิดนั้น ซึ่งการกระทำบนสื่อออนไลน์สามารถเผยแพร่ออกไปได้ง่ายและรวดเร็วต่อกลุ่มคนจำนวนมากทั้งภายในพื้นที่นั้นๆ และระดับนานาชาติ อาจเรียกรวมได้ว่าเป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของยุคสื่อสังคมออนไลน์ในปัจจุบัน

³² #yamecansé / #estoycansado," 2014, accessed April 30, 2020,

<https://knowyourmeme.com/memes/events/yamecansé-estoycansado>.

³³ "Ya me cansé," 2014, accessed May 1, 2020, <https://adamsigoodman.com/2014/11/08/ya-me-cansé/>.

³⁴ "Ya me cansé: Murillo karam," *La Silla Rota*, 2014, <https://lasillarota.com/ya-me-cansé-murillo-karam/65537>.

3. บทบาทที่โดดเด่นของสื่อสังคมออนไลน์ในขบวนการร่วม

ลักษณะการเคลื่อนไหวของขบวนการร่วมมีความสอดคล้องกับ Network social movement คือ ประการแรกต้องการเรียกร้องประชาธิปไตย หรือสิทธิในการปกครองตนเอง โดยขบวนการร่วมได้รับอิทธิพลส่วนหนึ่งมาจากการประท้วงปฏิรูปการศึกษาของโจ ชัวหว่อง จนต่อมามีการประท้วงเพราะต้องการที่จะมีสิทธิในการเลือกตั้งผู้ว่าการเขตบริหารพิเศษฮ่องกงที่มาจากคนของฮ่องกง ไม่ใช่มาจากคนของรัฐบาลปักกิ่ง และประการที่สอง คือ มีการใช้สื่อสังคมออนไลน์เข้ามามีบทบาทสำคัญ ที่ไม่แตกต่างกันกับบทบาทและลักษณะเด่นที่ประการข้างต้น โดยเฉพาะประการแรกช่วยในการส่งเสริมให้ผู้ร่วมกิจกรรมได้รับการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

การสื่อสารของขบวนการร่วมบนสื่อสังคมออนไลน์ อาจกล่าวได้ว่าเป็นพื้นที่สำคัญในการโน้มน้าวใจ (persuasion) ที่เป็นกระบวนการเชิงสัญลักษณ์ของผู้ที่พยายามสื่อสารเพื่อจะชักจูงบุคคลอื่นให้เปลี่ยนทัศนคติของตนเองหรือพฤติกรรม เชื่อมโยงต่อประเด็นนั้นๆ Richard M. Perloff วิเคราะห์ว่าสื่อสังคมออนไลน์ช่วยสลายขอบเขตของการสื่อสาร ทำให้การโน้มน้าวใจได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบในการถ่ายทอด สามารถเปิดพื้นที่อิสระให้ผู้ส่งสารและผู้รับสารในรูปแบบของการสื่อสารระบบสองทางไม่มีที่สิ้นสุด (endless two-way communication) การโน้มน้าวใจในรูปแบบดังกล่าวเกิดขึ้นมากบนพื้นที่ออนไลน์ ผ่านการทวีตข้อความ โพสต์ข้อความ การใช้แฮชแท็ก และอีโมจิ มากกว่ารูปแบบเดิมคือการพูดคุยต่อหน้า อย่างไรก็ตาม ผู้ที่โน้มน้าวใจยังคงความมุ่งหมายเดิมคือการ หว่านล้อมให้บุคคล อุดมคติเกี่ยวกับมโนคติ ความเชื่อ ความรู้สึกต่อประเด็นต่าง ๆ³⁵ โดยผ่านข้อความที่ถูกถ่ายทอดออกมาในขบวนการร่วมมีลักษณะการสื่อสารและการโน้มน้าวใจที่โดดเด่นบนสื่อสังคมออนไลน์ 2 รูปแบบ คือ การใช้แฮชแท็กในการเชื่อมโยงระหว่างกัน และการใช้มีมเพื่อการสื่อสารทางการเมือง

3.1 แฮชแท็กกับบทบาทในการเชื่อมผู้คนระหว่างกันในขบวนการร่วม

3.1.1 ประวัติความเป็นมาของแฮชแท็ก

ความเป็นมาของการใช้สัญลักษณ์แฮชแท็กที่ใช้บนสื่อสังคมออนไลน์นั้น ถูกริเริ่มโดย Christopher Messina เมื่อ 23 สิงหาคม ค.ศ. 2007 ได้ทวีตข้อความหนึ่งเป็นแนวคิดเกี่ยวกับการใช้แฮชแท็กผ่านทางทวีเตอร์เป็นคนแรก โดยระบุว่า “how do you feel about using # (pound) for groups.

³⁵ Richard M Perloff, *The dynamics of persuasion: Communication and attitudes in the twenty-first century* (New York: Routledge, 2010), 16-17.

As in #barcamp [msg]?"³⁶ หลังจากนั้นข้อความง่าย ๆ ธรรมดาต่างกล่าวได้ส่งผลให้วิธีการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการสื่อสารได้เปลี่ยนแปลงไปตลอดกาล แฮชแท็ก (hashtag) คือ การพิมพ์ข้อความด้วยสัญลักษณ์พิเศษ “#” ถูกใช้งานบนสื่อออนไลน์ผ่านเว็บไซต์หรือแอปพลิเคชันโดยผู้ใช้งานสามารถค้นหาข้อความทั้งหมดที่จัดอยู่ในกลุ่มเดียวกัน³⁷ ในสหรัฐฯ เรียกสัญลักษณ์ # มันวว่า “Pound sign” ตามที่ Christopher Messina ได้ทวิต ส่วนประเทศอื่น ๆ (ยกเว้นสหรัฐฯ) พบว่าเรียกสัญลักษณ์นี้ว่า “แฮช” หากพิมพ์สัญลักษณ์ดังกล่าวแล้วตามด้วยอักษรอื่น ๆ แบบไม่เว้นบรรทัดจะทำให้เกิด แฮชแท็ก ที่ใช้เป็นกรณีคำสำคัญ หรือจัดหมวดหมู่หัวข้อเรื่องบนแพลตฟอร์มทวิตเตอร์ เป็นฟังก์ชันที่อนุญาตให้ผู้ใช้งานได้ติดตามหัวข้อที่ตนเองสนใจอย่างง่ายดาย เพียงแค่ใช้เมาส์คลิกหรือกดเข้าไปในแฮชแท็กในเรื่องที่สนใจ ผู้ใช้งานสามารถใช้แฮชแท็กได้ทุกที่บนทวิตเตอร์³⁸ นอกจากนี้ ทวิตเตอร์ยังมีฟังก์ชันพิเศษที่เชื่อมโยงกับความนิยมของประเด็นต่าง ๆ ที่ติดแฮชแท็ก เรียกว่า ทวิตเตอร์เทรนด์ (Trend Twitter) ซึ่งจะปรากฏบนระบบปฏิบัติการ iOS, Android และบนเว็บไซต์ twitter.com เท่านั้น ทวิตเตอร์เทรนด์ใช้ขั้นตอนวิธีในการคัดเลือก (algorithm) เพื่อมาแสดงผล โดยผู้ใช้งานที่ไม่ได้ปรับแต่งค่าเพิ่มเติมหรือใช้เพียงค่าพื้นฐาน (default) เทรนด์นั้นจะถูกปรับแต่งและแสดงผลให้ขึ้นอยู่กับเรื่องหรือประเด็นที่ใช้งานสนใจและสถานที่ของผู้ใช้งานเปิดพิกัดที่ระบุตำแหน่งผ่านอุปกรณ์ ระบบจะคัดเลือกประเด็นที่นิยมมากที่เวลาปัจจุบัน มากกว่าประเด็นที่นิยมมากในช่วงเวลาหนึ่งที่ผ่านมาแล้ว เพื่อช่วยให้ผู้ใช้งานได้ทราบถึงประเด็นที่กำลังเป็นกระแสนิยมที่สุดในปัจจุบัน หากผู้ใช้งานไม่ต้องให้การแสดงผลเทรนด์ดังกล่าว ถูกปรับแต่งตามเรื่องที่น่าสนใจ ก็สามารถเข้าไปปรับตั้งค่าที่เฉพาะเจาะจงที่สถานที่ ซึ่งเทรนด์จะแสดงผลความนิยมในสถานที่นั้น ๆ ได้³⁹ เช่น เทรนด์ของประเทศต่าง ๆ เทรนด์ของโลก

การสื่อสารของแฮชแท็กในมุมมองทางภาษาศาสตร์ หากมองในกรอบแนวคิดทางด้านภาษาศาสตร์ Michele Zappavigna ได้อธิบายการใช้งานแฮชแท็กที่สอดคล้องกับหน้าที่ทางภาษา 3 รูปแบบ⁴⁰ คือ 1) หน้าที่สื่อความคิด (experiential metafunction) เป็นการใช้ภาษาเพื่อถ่ายทอดประสบการณ์และความคิดเพื่อบอกว่าอะไรที่กำลังเกิดขึ้น อะไรที่จะเกิดขึ้นและอะไรที่เกิดขึ้นไป

³⁶ Chris Messina (@chrismessina), "How do you feel about using # (pound) for groups. As in #barcamp [msg]?" Twitter, 2:25 a.m., 27 Aug 2007, <https://twitter.com/chrismessina/status/223115412>.

³⁷ The Oxford Advanced Learner's Dictionary, s.v. "Hashtag (n.)," accessed May 2, 2020, <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/hashtag?q=hashtag>

³⁸ "How to use hashtags," accessed Apr 10, 2020, <https://help.twitter.com/en/using-twitter/how-to-use-hashtags>.

³⁹ "Twitter trends faqs," accessed Apr 10, 2020, <https://help.twitter.com/en/using-twitter/how-to-use-hashtags>.

⁴⁰ Michele Zappavigna, "Searchable talk: The linguistic functions of hashtags," *Social Semiotics* 25, no. 3 (2015): 279, <https://doi.org/10.1080/10350330.2014.996948>.

แล้ว 2) หน้าที่ปฏิสัมพันธ์ (interpersonal metafunction) เป็นการใช้ภาษาเพื่อปฏิสัมพันธ์และเพื่อแสดงมุมมองของคนในสังคม และ 3) หน้าที่ในตัวบท (textual metafunction) เป็นการใช้ภาษาเพื่อสร้างสาร (message) โดยเรียบเรียงและจัดระบบความสัมพันธ์ระหว่างประโยค นอกจากนี้ ยังพบว่า แสขแท้ก็ยังสามารถทำหน้าที่เสมือนเป็น Metadata ซึ่งแบบดั้งเดิมในภาษาทางคอมพิวเตอร์หมายถึงรายการข้อมูลพื้นฐานของข้อมูล เช่น ข้อมูลที่สร้างเมื่อไหร่ ที่ไหน เป็นข้อมูลชนิดอะไร เป็นต้น ส่วนแสขแท้ก็เข้ามากลายเป็น Social metadata⁴¹ โดยมีการอ้างอิงถึงสิ่งที่ผู้ใช้งานสร้างขึ้น (user-generated) ที่ช่วยให้ผู้รับสารเข้าใจโพสต์หรือทวีตได้มากขึ้น สามารถรู้ข้อมูลว่าเนื้อหาดังกล่าวผลิตจากใคร เมื่อไหร่ และมีการค้นหาแบบทันที (real time) ผ่านฟังก์ชัน Twitter search ที่อนุญาตให้ผู้ใช้งานค้นหากลับไปยังต้นตอและแหล่งที่มาในเบื้องต้นได้

แสขแท้ก็ได้รับความนิยมในการใช้เพื่อแลกเปลี่ยนข่าวสารประเด็นร้อนแรงต่าง ๆ โดยเฉพาะการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่เกิดขึ้นทั่วโลก แสขแท้ก็มีส่วนช่วยในการเคลื่อนไหวทางสังคมในประเด็นต่าง ๆ บนสื่อออนไลน์ มีการนิยามรูปแบบดังกล่าวว่า Hashtag activism มีความหมายว่าเป็นการกระทำ (act) ในการสร้างการสนับสนุนหรือต่อสู้ในรูปแบบสาธารณะโดยผ่านสื่อสังคมออนไลน์ มีประสิทธิภาพในการผลักดันเสียงของประชาชนให้เป็นที่ถกเถียงบนพื้นที่สาธารณะ⁴² คำว่า Hashtag activism นี้ได้ปรากฏอยู่บนสื่อออนไลน์ครั้งแรกจากสำนักข่าว The Guardian หนังสือพิมพ์รายวันของอังกฤษ เมื่อเดือนกันยายน ค.ศ. 2011 โดย Bobby Rutarindwa ผู้เชี่ยวชาญสื่อสังคมออนไลน์และบล็อกเกอร์กล่าวว่า การใช้แสขแท้จะมีประสิทธิภาพในการรณรงค์ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ก็ต่อเมื่อผู้รับข่าวสารนั้นมีความรู้สึกนึกคิดในการร่วมมือกันเพื่อบรรลุตามวัตถุประสงค์เดียวกัน⁴³ อย่างไรก็ตามการเคลื่อนไหวทางสังคมด้วยแสขแท้ก็ยังมีข้อวิจารณ์ว่าผู้ที่เข้าร่วมการเคลื่อนไหวออนไลน์นี้แค่เพียงรู้สึกสะใจ และได้เป็นส่วนหนึ่งของการเคลื่อนไหวทางสังคม แต่นอกเหนือจากนั้นแล้วก็ไม่เคยมีความพยายามที่จะเคลื่อนไหวจริง ๆ บนท้องถนนเลย⁴⁴

⁴¹ Michele Zappavigna, "Searchable talk: The linguistic functions of hashtags," *Social Semiotics* 25, no. 3 (2015): 276, <https://doi.org/10.1080/10350330.2014.996948>.

⁴² Manash Goswami, "Social media and hashtag activism," in *Liberty, dignity and change in journalism*, ed. Susmita Bala (New Delhi: Kanishka Publisher, 2018), 2.

⁴³ Donah Mbabazi and Joan Mbabazi, "Hashtag activism: Powerful or pointless?," *The News-Times*, September 27, 2018, <https://www.newtimes.co.rw/society/hashtag-activism-powerful-or-pointless>.

⁴⁴ Ibid.

3.1.2 แสขแท็กกับการกำหนดทิศทางของผู้ชุมนุม

ด้วยระบบของสื่อสังคมออนไลน์ที่สามารถสร้างโครงสร้างเครือข่ายสังคมที่ขับเคลื่อนด้วยตนเอง ที่อนุญาตให้ผู้ใช้งานเป็นผู้ควบคุมและชี้นำประเด็นนั้น ๆ⁴⁵ ผู้ที่เคลื่อนไหวบนสื่อสังคมออนไลน์สามารถมีส่วนร่วมในการกำหนดและขยายประเด็นได้ ทำให้แตกต่างจากการเคลื่อนไหวทางสังคมในรูปแบบเดิมที่สั่งการจากผู้นำการชุมนุมแบบมีลำดับชั้น⁴⁶ ในส่วนของขบวนการรณรงค์ ผู้ใช้งานบนสื่อออนไลน์มีส่วนร่วมในการกำหนดชื่อและวัตถุประสงค์ในการเคลื่อนไหว ผ่านการใช้แฮชแท็ก #umbrellarevolution (การปฏิวัติร่ม) บนสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งการใช้ชื่อขบวนการนั้นมีอิทธิพลต่อการกำหนดทิศทางของผู้ใช้งานบนสื่อสังคมออนไลน์และผู้ที่เกี่ยวข้องขบวนการที่รับสาร ดังที่ปรากฏในบทวิเคราะห์ Jason Li ในประเด็นแฮชแท็ก #umbrellarevolution ส่งเสริมให้เกิดกระแสในเชิงบวกต่อขบวนการรณรงค์ และในขณะเดียวกันทำให้เกิดกระแสการสกัดกั้นในตัวองขบวนการด้วย เนื่องจากมีผู้ใช้งานบนสื่อสังคมออนไลน์ชาวฮ่องกงส่วนหนึ่ง ไม่พึงพอใจกับการใช้คำว่าปฏิวัติ (revolution) เพราะอาจส่งเสริมให้เกิดการตีความวัตถุประสงค์ของการเคลื่อนไหวที่คลาดเคลื่อน⁴⁷ สอดคล้องกับผู้ใช้งานทวิตเตอร์หลายคนที่ไม่เห็นด้วยกับการใช้คำว่าปฏิวัติ เพราะขบวนการดังกล่าวไม่ใช่การปฏิวัติ จนกระทั่งเมื่อ 4 ตุลาคม ค.ศ. 2014 ทวิตเตอร์บัญชี Occupy Central 和平佔中 (@OCLPHK) ซึ่งเป็นบัญชีทางการของกลุ่ม Occupy Central หนึ่งในกลุ่มแกนนำของขบวนการรณรงค์ ทวิตชี้แจงว่าขบวนการรณรงค์ไม่ใช่การปฏิวัติ แต่เป็นเพียงการเคลื่อนไหวในระบอบประชาธิปไตย⁴⁸ ซึ่งภายหลังได้มีการเปลี่ยนชื่อเรียกอีก กลายมาเป็นชื่อที่เรียกขานว่า ขบวนการรณรงค์ (Umbrella Movement)

รายละเอียดในการใช้แฮชแท็ก #umbrellarevolution ข้างต้น เกิดขึ้นหลังเหตุการณ์ตำรวจปราบจลาจลใช้แก๊สน้ำตาในการสลายการชุมนุมของผู้ประท้วงชาวฮ่องกง จนกลุ่มผู้ประท้วงต้องนำร่มมากางเพื่อป้องกันตัวเอง ซึ่งภายหลังได้เปลี่ยนการใช้แฮชแท็กเป็น #umbrellamovement (ขบวนการรณรงค์) ที่ให้ความหมายที่ตรงกับจุดประสงค์ของขบวนการประท้วงในระบอบประชาธิปไตยมากกว่าการปฏิวัติรูปแบบการปกครองนั้น จากการใช้เครื่องมือตามรอยแฮชแท็ก

⁴⁵ Paul S. N. Lee, Clement Y. K. So, and Louis Leung, "Social media and umbrella movement: Insurgent public sphere in formation," *Chinese Journal of Communication* 8, no. 4 (2015): 370-371, <https://doi.org/10.1080/17544750.2015.1088874>.

⁴⁶ โสภิตา วิรกุลเทวัญ, *เท่าทันสื่อ : อำนาจในมือพลเมืองดิจิทัล* (กรุงเทพฯ: สถาบันสื่อเด็กและเยาวชน, 2561), 137.

⁴⁷ "How the umbrella 'revolution' meme hurt the movement in hong kong," 2014, accessed May 3, 2020, <http://dismagazine.com/blog/67287/how-the-umbrella-revolution-meme-hurt-the-movement-in-hong-kong/>.

⁴⁸ Occupy Central 和平佔中 (@OCLPHK), "Hkfs: #occupyhongkong is not revolution," Twitter, 10:11 p.m., 4 Oct 2014, <https://twitter.com/OCLPHK/status/518432898622300161>.

TrackMyHashtag โดยการนำ #umbrellamovement ไปค้นหาจำนวนการใช้งาน ตั้งแต่ 22 กันยายน ถึง 11 ธันวาคม ค.ศ. 2014 ซึ่งเป็นระยะเวลาเกือบ 3 เดือนที่ขบวนการร่วมได้เคลื่อนไหวพบว่ามีการใช้แฮชแท็กดังกล่าวจำนวนประมาณ 50,000 ครั้ง⁴⁹ มีการทวีตข้อความ ภาพถ่าย และวิดีโอที่เกี่ยวข้องในการชุมนุมประท้วง ใช้เป็นสิ่งที่เชื่อมโยงการแลกเปลี่ยนข่าวสารและสถานการณ์ของการชุมนุมประท้วง

ผู้ที่ใช้งานบนทวิตเตอร์นั้นสามารถทราบถึงบริบทที่เกี่ยวข้องกับขบวนการร่วม ด้วยการกดเมาส์คลิกหรือสัมผัสจอภาพไปที่แฮชแท็ก #umbrellamovement ที่ทำหน้าที่เสมือน Social metadata ช่วยในการค้นหาทวีตที่เกี่ยวข้องกับขบวนการร่วมแบบเฉพาะเจาะจงและมีการจัดหมวดหมู่ด้วยระบบอัตโนมัติ อีกทั้งยังสามารถติดตามคิดทวีตของผู้ใช้งานอื่น ๆ ในประเด็นเดียวกันผ่านแฮชแท็กได้ ทวิตเตอร์เปิดให้ผู้ใช้งานกำหนดเงื่อนไขในการค้นหาให้เฉพาะเจาะจงขึ้นผ่านฟังก์ชัน การค้นหาขั้นสูง ทำให้สามารถค้นหาผู้ที่ติดแฮ็ก #umbrellamovement ในห้วงเวลาที่กำหนด หรือใช้เครื่องมือแกะรอยแฮชแท็กเพื่อค้นหาผู้ที่ใช้แฮชแท็กเป็นคนแรก⁵⁰ อย่างไรก็ตาม ในการค้นหาดังกล่าวอาจไม่ตรงกับบริบทที่เราต้องการจะค้นหา เนื่องจากแฮชแท็กนั้นถูกใช้ไปก่อนที่จะเกิดการปั่นกระแสทางการเมืองของขบวนการร่วม

จากสถิติ แฮชแท็กที่ได้รับความนิยมมากที่สุดในช่วงการเคลื่อนไหวของขบวนการร่วม คือ #occupycentral มีผู้ติดแฮ็กประมาณ 259,000 ครั้ง เฉลี่ยการติดแฮ็ก 2,826 ครั้งต่อวัน หรือ 118 ครั้งต่อชั่วโมง⁵¹ มีที่มาจาก การเคลื่อนไหวการประท้วงเข้ายึดครองสถานที่ต่าง ๆ ย่านเซ็นทรัล โดยอ้างว่าปราศจากความรุนแรงเพื่อสิทธิหรือหลีกเลี่ยงเลือกตั้งทั่วไปในฮ่องกง รองลงมาคือ #occupyhk มีผู้ติดแฮ็กประมาณ 18,000 เฉลี่ยการติดแฮ็ก 201 ต่อวัน หรือ 8.38 ต่อชั่วโมง⁵² เชื่อมโยงกับแฮชแท็กในช่วงต้นแต่มีการขอลำว่า HK ที่สื่อความหมายว่าฮ่องกง และ #HK926 มียอดติดแฮ็ก 34,000 ครั้ง มีที่มาจาก การใช้ตัวของสถานที่ วันที่และเวลา เพื่อสร้างอัตตาลักษณ์ของการชุมนุมในฮ่องกง โดยเริ่มเข้ายึดพื้นที่เมื่อ 26 กันยายน ค.ศ. 2014

แฮชแท็กยังถูกใช้เป็นเครื่องมือส่งเสริมให้ผู้ชุมนุมสามารถติดตามข่าวสารต่าง ๆ ผ่านทางทวิตเตอร์ ไมโครบล็อกที่มีการเชื่อมโยง (threads) ข่าวสารที่มีความสัมพันธ์กัน โดยมีวิธีในการใช้

⁴⁹ Historical twitter dataset and twitter archive search of any hashtag, keyword or @user-mention of any date range by trackmyhashtag.

⁵⁰ "The first mention of #umbrellamovement on twitter was made by @wordplaydre," accessed May 5, 2020, <http://ctrlq.org/first/28126-umbrellamovement/>.

⁵¹ "Behind the technology of hong kong's #umbrellarevolution " Social Media, ClickZ 2014, accessed May 6, 2020, <https://www.clickz.com/behind-the-technology-of-hong-kongs-umbrellarevolution/29423/>.

⁵² Ibid.

คือ “คำเฉพาะที่สำคัญ” ร่วมกับ “เป้าหมายสถานที่”⁵³ ได้แก่ #OccupyAdmiralty #OccupyCausewayBay #OccupyMongKok เป็นต้น เมื่อเกาะรอย #OccupyAdmiralty พบว่า บัญชีทวิตเตอร์ Global Solidarity with Hong Kong (@GlobalSolidHK) เป็นทวิตแรกที่ใช้แฮชแท็กนี้ในการนัดหมายกลุ่มผู้สนใจเข้าร่วมชุมนุมเมื่อ 27 กันยายน ค.ศ. 2014 เวลา 18.23 น. ระบุว่า 大會呼籲：現場急需大量雨衣及眼罩 แปลเป็นไทยว่า “จัดการชุมนุมที่ถนน Tim Mei (เขต Admiralty) ต้องการเสื้อกันฝนและหน้ากากป้องกันดวงตา” สะท้อนถึงความรวดเร็วของข่าวสารของการชุมนุมสามารถส่งต่อถึงผู้รับสารได้โดยตรงผ่านสื่อสังคมออนไลน์

3.2 มีมกับบทบาทในการสื่อสารทางการเมือง

3.2.1 ที่มาของมีมบนอินเทอร์เน็ต

มีม (memes) หรือ อินเทอร์เน็ตมีม (internet memes) ในยุคของอินเทอร์เน็ตปัจจุบันได้ให้คำนิยามไว้ว่า มโนทัศน์หรือความคิดที่แพร่กระจายระหว่างบุคคลผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตสามารถเป็นได้ทั้งรูปภาพ อีเมล วิดีโอ นิยมแสดงออกมาในรูปแบบของภาพของบุคคลหรือสัตว์ที่มาพร้อมกับข้อความที่สร้างความตลกขบขันหรือคำคมที่เย็บแหลม ด้วยความนิยมของสื่อสังคมออนไลน์ในปัจจุบันทำให้มีมได้รับความนิยมอย่างรวดเร็วและสามารถเข้าถึงในกลุ่มบุคคลได้จำนวนมาก⁵⁴ แต่ก่อนหน้านี้นี้มีผู้ริเริ่มให้คำนิยามเกี่ยวกับลักษณะของมีมมาก่อนเป็นผู้แรกคือ Richard Dawkins นักพฤกษศาสตร์วิทยา ได้อธิบายลักษณะของนิยามคำศัพท์ที่มีลักษณะใหม่ในการทำซ้ำ (new replicator) ในหนังสือ *The Selfish Gene* (1976) คือคำว่า Meme มาจาก Mimeme มีรากศัพท์จากภาษากรีกแปลว่าสิ่งที่มาจากการทำซ้ำ Richard Dawkins ได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบคำให้เหลือเพียงพยางค์เดียวและให้มีเสียงคล้ายกับคำว่า Gene ในภาษาอังกฤษที่มีคุณสมบัติเด่นในการถ่ายทอดพันธุกรรม และเขาได้ให้นิยาม มีม ว่า การสื่อความคิดของสิ่งที่ใช้ในการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมหรือสิ่งที่ได้มาจากการลอกเลียน ถูกใช้ในการเผยแพร่ระหว่างบุคคลภายในวัฒนธรรมหนึ่ง มีมเป็นได้ทั้ง ทำนองเพลง ความคิด ประโยคที่ติดหู แฟชั่นเสื้อผ้า องค์ความรู้ที่ถ่ายทอด

⁵³ Sandra Kurfürst, "Protest geographies and cross-modal icons in hong kong's umbrella movement," *The German Journal on Contemporary Asia* 148 (2019): 15.

⁵⁴ "Internet meme," Term, Webopedia, accessed May 6, 2020, https://www.webopedia.com/TERM/I/internet_meme.html.

ระหว่างรุ่นต่อรุ่น เช่นการทำเครื่องปั้นดินเผา การสร้างสถาปัตยกรรม เป็นต้น⁵⁵ ซึ่งมีความหมายแตกต่างจากนิยามในยุคของอินเทอร์เน็ตปัจจุบันเพียงเล็กน้อย

ด้วยการสื่อสารที่รวดเร็วบนอินเทอร์เน็ตทำให้การเคลื่อนไหวของขบวนการได้กลายเป็นกระแสไวรัล (viral online) บนสื่อออนไลน์ ไวรัล คือ การกระตุ้นหรือปลุกเร้ากระแสต่างๆ ในสังคมให้เกิดการตื่นตัว และเป็นที่สุดถึงในวงกว้าง เรื่องที่เป็นไวรัลสามารถเป็นได้ทั้งเรื่องราวเชิงบวกและเชิงลบ การพูดถึงหรือการบอกต่อกันแบบปากต่อปาก มีการสร้างรูปที่โดดเด่นและเป็นที่ยึดจำ (iconic image) เช่น ในขบวนการร่วมใช้สัญลักษณ์รูปมิมสีเหลือง และริบบิ้นสีเหลือง เมื่อกระแสไวรัลผสมผสานกับรูปภาพที่โดดเด่นและเป็นที่ยึดจำนั้น ได้ส่งเสริมบทบาทของมิม ที่มีการล้อเลียนทางการเมืองอย่างแพร่หลายบนอินเทอร์เน็ต โดย มิม เป็นรูปแบบของความคิดทางวัฒนธรรม สัญลักษณ์ หรือการปฏิบัติ ที่สามารถส่งความรู้สึกต่างๆ จากบุคคลหนึ่งไปสู่อีกคนหนึ่งได้ ผ่านการเขียน พูด ทำทาง ภาพล้อเลียน และคำศัพท์ต่างๆ ในภาพที่มีความหมายเชิงตลก สนุกสนาน หรือการลอกเลียนแบบอื่นๆ⁵⁶

3.2.2 การใช้มิมเพื่อส่งเสริมการเคลื่อนไหวทางการเมือง

บทบาทการมีส่วนร่วมทางการเมืองของมิมนั้น Ryan M. Milner ได้ศึกษาลักษณะการใช้มิมในขบวนการเคลื่อนไหวของ Occupy Wall Street Movement ในปี ค.ศ. 2011 ว่า ผู้เข้าร่วมชุมนุมและกลุ่มประชาชนที่สนับสนุนขบวนการดังกล่าวได้ใช้มิมช่วยในการส่งต่อทางความคิดได้มากขึ้น และสร้างเสียงสะท้อนได้หลากหลายเรียกว่า Polyvocality สามารถตอบสนองต่อความต้องการของพลเมืองที่มีส่วนร่วมในสังคม (active citizen) ที่ต้องการเครื่องมือในการสื่อสารที่มีความรวดเร็วและง่ายต่อการใช้ โดยเฉพาะภาพมิม (image meme) ที่มีการผสมผสานระหว่างรูปภาพและข้อความ ถือเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับขบวนการดังกล่าว⁵⁷

มิมมีลักษณะเด่นในการสร้างอารมณ์ขันให้กับผู้รับข่าวสารถึงแม้ว่าจะเป็นเรื่องการเมืองที่ค่อนข้างตึงเครียดก็ตาม สามารถเชื่อมโยงได้กับ มุกตลกทางการเมือง (political jokes) คือ การโต้ตอบของพลเมืองต่อความพยายามของรัฐ ที่จะสร้างมาตรฐานทางความคิดของพลเมืองและการที่

⁵⁵ Richard Dawkins, *The selfish gene* (New York: Oxford University Press, 1989), 191-192.

⁵⁶ "ทำความเข้าใจมิมแห่งปี เขาคือใคร?," Bottom Line 2562, accessed May 6, 2563, https://bottomlineis.co/Social_Social_Meme_Osita_Theme.

⁵⁷ Ryan Milner, "Pop polyvocality: Internet memes, public participation, and the occupy wall street movement," *International Journal of Communication* 7 (2013): 2363.

รัฐข่มขู่พลเมือง โดยปราศจากการวิพากษ์วิจารณ์และคัดค้านโดยตรง⁵⁸ จันจิรา สมบัติพูนศิริ ได้เรียบเรียงว่าแม้จะมีงานวิจัยด้านอารมณ์ขันจำนวนมากเห็นว่าการใช้มุกตลกทางการเมืองเป็นแค่การระบายแรงกดดันทางสังคม (safety-valve) ไม่สามารถสร้างเงื่อนไขในการปฏิบัติในสังคมได้จริง แต่ งานวิจัยด้านสันติวิธีรุ่นใหม่ ๆ มีการมุ่งวิเคราะห์ที่ลักษณะและรูปแบบวิธีที่กลุ่มผู้ประท้วงนำเอาอารมณ์ขันมาปรับใช้ในการเคลื่อนไหวทางสังคม มุกตลกจะมีพลังอำนาจแค่ไหนขึ้นอยู่กับผู้ใช้และวัตถุประสงค์ การต่อต้านด้วยอารมณ์ขันนั้นอาจไปได้ไกลกว่าการโจมตีที่ตัวบุคคล เพราะอารมณ์ขันอาจสันคลอนระเบียบของอำนาจได้⁵⁹ ขบวนการรุ่มนั้นเปิดพื้นที่ให้ผู้ใช้งานบนสื่อสังคมออนไลน์สามารถเข้ามาแลกเปลี่ยนและเผยแพร่ผลงานการสร้างสรรคมีมบนเฟซบุ๊ก เช่น กลุ่มเฟซบุ๊ก 遮打文創 Umbrella Creation⁶⁰ และบนสื่อสังคมออนไลน์อื่น ๆ ได้ ขบวนการรุ่มสามารถจำแนกลักษณะของการสื่อความหมายของมีมที่ปรากฏในห้วงการชุมนุม ในหัวข้อถัดไป

3.2.3 รูปแบบในการใช้มีมในขบวนการรุ่ม

ลักษณะแรกคือ การสื่อสารด้วยภาพที่สร้างความตลกขบขัน เพื่อล้อเลียนและเสียดสีทางการเมือง และทำหน้าที่ในการสื่อสารให้เข้าใจสถานการณ์ของการเคลื่อนไหวต่าง ๆ ผ่านมุมมองของผู้สร้างมีม เช่น ภาพประชาชนถูกคนอื่นจี้คอเลือกตั้งแทน ทำให้ผู้รับสารสามารถเข้าใจถึงเหตุผลในการเรียกร้องประชาธิปไตยของขบวนการรุ่มได้เพียงภาพเดียว ที่ผู้เคลื่อนไหวมีวัตถุประสงค์ในการมีส่วนร่วมในการเลือกผู้บริหารสูงสุดด้วยตนเอง หรือภาพเต่าหดหัวและภาพพันธการล้อเลียนนายเหลียง ชุน-หยิง (C.Y. Leung) ผู้บริหารสูงสุดของฮ่องกงที่หลบหน้าไม่ยอมออกมาเจรจา⁶¹ การสร้างภาพวาดการ์ตูนล้อเลียน (caricature) ถือว่าเป็นการปฏิบัติการทางสันติวิธีในรูปแบบหนึ่ง ที่ทำหน้าที่ในการสื่อสารให้สาธารณชนทั่วไปได้ตระหนักรู้ถึงข้อเรียกร้องของกลุ่มประท้วง รวมถึงการชักจูงให้ผู้รับสารเห็นถึงความไม่ชอบธรรมของผู้ปกครอง⁶²

⁵⁸ Robert C. Allen, "Humour in society: Resistance and control. Chris powell , george e. C. Paton," *American Journal of Sociology* 94, no. 6 (1989): 33, <https://doi.org/10.1086/229180>.

⁵⁹ จันจิรา สมบัติพูนศิริ, *หัวร่อต่ออำนาจ: อารมณ์ขันและการประท้วงด้วยสันติวิธี* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2558), 41-42.

⁶⁰ 遮打文創 Umbrella Creation (@umbrellacreation), "Umbrella creation is a page dedicated to artwork and design related to the ongoing umbrella revolution/movement.," Facebook, 11.37 p.m., 29 Sep 2014.

⁶¹ "Hong kong's political cartoonists take on the umbrella revolution," The Nib, medium.com, 2014, accessed May 7, 2020, <https://medium.com/the-nib/hong-kongs-political-cartoonists-take-on-the-umbrella-revolution-4f12207a8580>.

⁶² จันจิรา สมบัติพูนศิริ, *หัวร่อต่ออำนาจ: อารมณ์ขันและการประท้วงด้วยสันติวิธี* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2558), 44.

ภาพล้อเลือกตั้งแทน

(<https://www.inmediahk.net/>)

ภาพนายเหลียง ชุน-หึง (C.Y. Leung) เป็นเต่าหัดหัว

(<https://medium.com/the-nib>)

ภาพพันธการของนายเหลียง ชุน-หึง (C.Y. Leung) (<https://medium.com/the-nib>)

Figure 1. ตัวอย่างของมิมที่สร้างความตลกขบขัน

CHULALONGKORN UNIVERSITY

การสร้างความตลกขบขันผ่านมิม สามารถใช้ในการทำลายภาพลักษณ์อันน่าเชื่อถือของเจ้าหน้าที่รัฐ ในประเด็นมิม “4pm Hui Sir” ที่มาพร้อมวลียอดนิยม “I will now recap in English” มีที่มาจาก Steve Hui Chun-tak ผู้รับหน้าที่เป็นโฆษกของกองกำลังตำรวจฮ่องกง (Hong Kong Police Force) แดงข่าวความคืบหน้าของสถานการณ์การชุมนุมประท้วงของขบวนการร่วมในเวลา 4 PM ของทุกวัน เริ่มด้วยภาษาจีน และภาษาอังกฤษปิดท้าย ในช่วงที่จะใช้ภาษาอังกฤษนั้น Steve Hui Chun-tak จะพูดว่า I will now recap in English (ผมจะขอสรุปเป็นภาษาอังกฤษ) ภาษาอังกฤษ 6 พยางค์นี้ ถูกใช้ทำเป็นภาพมิมล้อเลียนในทกษะการใช้ภาษาอังกฤษของ Steve Hui Chun-tak ที่มีการออกเสียงที่ไม่ถูกต้อง ผู้ใช้งานอินเทอร์เน็ตได้ตัดต่อรูปใบหน้าทีแสดงอารมณ์ และล้อเลียนการใช้คำว่า “I appeal” บ่อยครั้งเกิน และการออกเสียงคำว่า “Thank you” เป็นเสียงคล้ายคำว่า “Fan

Q”⁶³ อีกทั้ง ผู้ใช้งาน YouTube ชื่อ kyroslee ได้อัพโหลดคลิปการแถลงข่าวของ Hui ผสมผสานกับดนตรีรีมิคซ์ชื่อ “四點鐘許sir — I will now recap in English (electro house mix.)”⁶⁴ สร้างความสนุกสนานบนสื่อสังคมออนไลน์และยังเป็นการลดทอนความน่าเชื่อถือของเจ้าหน้าที่รัฐอีกด้วย

(<https://hk.ulifestyle.com.hk/>)

(<https://whatscap.com/>)

Figure 2. ตัวอย่างของมีม “4pm Hui Sir”

ลักษณะต่อมาคือสื่อสารด้วยภาพการปฏิบัติ โดยการนำเอาภาพศิลปะทางการเมืองมาใช้เพื่อการปรับเปลี่ยนการสื่อสารให้ถ่ายทอดความหมายของการปฏิบัติของขบวนการร่วม เช่น ภาพ Liberty Leading the People ของ Eugène Delacroix ที่เป็นสัญลักษณ์ในการปฏิวัติที่ชาวตะวันตกคุ้นเคยกันเป็นอย่างดีนำมาใช้สื่อความหมายในบริบทของขบวนการร่วมของฝั่งเอเชียด้วยการถือร่มสีเหลืองแทนธงชาติฝรั่งเศส และ ภาพ Destroying the Old World, Building a New World ที่ใช้เป็นสัญลักษณ์ในการปฏิวัติวัฒนธรรมของจีนในทศวรรษที่ 1970 โดยมีภาพนายเหอเถียน ชุน-หยิง (C.Y. Leung) อยู่บริเวณซ้าย Xi Jinping ประธานาธิบดีสาธารณรัฐประชาชนจีน อยู่ตรงกลาง และ Wang Guangya ผู้อำนวยการสำนักงานกิจการฮ่องกงและมาเก๊า อยู่ด้านขวา เป็นคำล้อเลียนในภาษาจีนกลางมีความหมายว่า "ทำลายโลกเก่า สร้างโลกใหม่" ที่หยิบยืมมาจาก Mao Zedong อดีต

⁶³ "Goodbye, '4pm hui sir': 'I will now recap in english' police officer retires," *Coconuts Hong Kong*, May 21, 2018, <https://coconuts.co/hongkong/news/goodbye-4pm-hui-sir-i-will-now-recap-in-english-police-officer-retires/>.

⁶⁴ kyroslee, "四點鐘許sir — i will now recap in english (electro house mix)," Youtube, 12 Oct 2014, <https://www.youtube.com/watch?v=Me6Fmm1Mu0g>.

ประธานาธิบดีสาธารณรัฐประชาชนจีน ผู้ริเริ่มนโยบายการปฏิวัติวัฒนธรรม (cultural revolution) เป็นเหตุให้มีผู้เสียชีวิตจำนวนระหว่าง 750,000 ถึง 1,500,000 คน ห้วง ค.ศ. 1968-1971⁶⁵ การใช้มีมในลักษณะนี้สามารถสะท้อนความรู้สึกไม่พอใจที่รุนแรง หลังจากที่ตำรวจปราบจลาจลในฮ่องกง ตัดสินใจใช้แก๊สน้ำตาในการสลายการชุมนุม ทำให้ผู้เข้าร่วมขบวนการมีความรู้สึกโกรธแค้นและแสดงออกผ่านมีมที่แพร่หลายบนสื่อสังคมออนไลน์⁶⁶

ภาพ Liberty Leading the People
(<https://twitter.com/badiuca/>)

ภาพ Destroy the old world, create a new world
(<https://joyjoygao.wordpress.com/>)

Figure 3. ตัวอย่างของมีมที่สื่อสารด้วยภาพการปฏิวัติ

ลักษณะสุดท้ายคือการสื่อสารด้วยการนำสัญลักษณ์ที่น่าจดจำ (iconic image) มาใช้เป็นมีมเพื่อแพร่กระจายเนื้อหาที่ต้องการจะสื่อสารให้เป็นที่สังเกตและน่าจดจำ การดึงเอาสัญลักษณ์เข้าไปมีบทบาทที่สำคัญในการแพร่กระจายระบบความคิดอุดมการณ์ในเชิงโฆษณาชวนเชื่อ เป็นการขอล้าง

⁶⁵ "China: The cultural revolution," 2016, accessed May 8, 2020,

<https://sites.tufts.edu/atrocityendings/2016/12/14/china-the-cultural-revolution/>.

⁶⁶ "Creative memes about umbrella movement," 2014, accessed May 9, 2020, <https://joyjoygao.wordpress.com/>.

ที่ต้องการจะสื่อและทำให้เนื้อหาและสารทางการเมืองให้เข้าใจได้ง่าย อีกทั้งยังทำให้เป็นที่จดจำ และสร้างประสิทธิภาพในเชิงสังคม⁶⁷ ในการใช้มีมส์สัญลักษณ์ในขบวนการรณรงค์ มีลักษณะเด่นที่สามารถเชื่อมโยงระหว่างกิจกรรมทางกายภาพคือการชุมนุมยึดถนน และกิจกรรมบนสื่อสังคมออนไลน์จากการโพสต์หรือทวีตรูป เมื่อผู้ชุมนุมเข้ายึดสถานที่สำคัญในเขต Admiralty, Causeway Bay และ Mong Kok, หรือมีเหตุการณ์ที่สำคัญ ผู้ที่เข้าร่วมชุมนุมจะสร้างสัญลักษณ์ให้เป็นที่จดจำขึ้นมา ภาพหรือปฏิมากรรมเหล่านั้นหากไม่มีสื่อสังคมออนไลน์ที่ใช้เป็นเครื่องมือในการแพร่กระจายข่าวสาร ก็จะถูกจำกัดวงแคบเพียงกลุ่มบุคคลที่เดินทางไปสถานที่จริง สื่อสังคมออนไลน์จึงเป็นเครื่องมือในการแพร่กระจายสารและแนวคิดที่สามารถต่อยอดต่อบนสื่อออนไลน์ โดยสัญลักษณ์ในขบวนการรณรงค์ ได้แก่ สัญลักษณ์รูปร่ม และริบบิ้นสีเหลือง⁶⁸ เป็นต้น การเข้าร่วมในการป้องกันตนเองจากแก๊สน้ำตาและยังถูกใช้เป็นสัญลักษณ์ในการชุมนุม นอกจากนี้ กลุ่มนักเรียนที่เข้าร่วมชุมนุมใช้สีเหลืองจากริบบิ้นเพื่อเป็นสัญลักษณ์ของประชาธิปไตย และคนจำนวนนับร้อยหรือหลักพันนำริบบิ้นสีเหลืองผูกบริเวณต่าง ๆ ระหว่างเข้าการชุมนุมขบวนการรณรงค์ที่ตีทำเนียบผู้บริหารฮ่องกง เขต Admiralty⁶⁹

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

⁶⁷ Gottfried Korff and Harry Drost, "History of symbols as social history? Ten preliminary notes on the image and sign systems of social movements in germany," *International Review of Social History* 38, no. S1 (1993): 110, <https://doi.org/10.1017/S0020859000112325>.

⁶⁸ Jason Li, "How the umbrella 'revolution' meme hurt the movement in hong kong" 2014, <http://dismagazine.com/blog/67287/how-the-umbrella-revolution-meme-hurt-the-movement-in-hong-kong/>.

⁶⁹ Vivienne Chow, "Umbrella revolution: More designs on hong kong's protest movement," *South China Morning Post*, Sep 29, 2014, <https://www.scmp.com/news/hong-kong/article/1603858/umbrella-revolution-designers-come-logos-occupy-central-protests>.

ภาพมีมสัญลักษณ์รูปร่ม วิกิพีเดีย (http://dismagazine.com/blog/67287)

(https://eprints.bbk.ac.uk/)

(http://artinstallationsuichi.blogspot.com/)

ภาพสัญลักษณ์รูปร่มสีเหลืองทั้งในการชุมนุมประท้วงและบนอินเทอร์เน็ต

Figure 4. ตัวอย่างของมีมที่ใช้สัญลักษณ์ที่น่าจดจำ (iconic image)

4. อุปสรรคและข้อจำกัดของการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการส่งเสริมขบวนการร่วม

ในปัจจุบันสื่อสังคมออนไลน์ได้เข้ามามีบทบาทในการช่วยส่งเสริมให้เกิดขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมต่างๆ ในหลายพื้นที่ทั่วโลก ถึงแม้ว่าขบวนการเคลื่อนไหวเหล่านั้นจะเกิด

ความล้มเหลวไม่ได้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการเนื่องจากการนิยามความสำเร็จและล้มเหลวที่แตกต่างกันออกไป ส่วนในกรณีศึกษาการเคลื่อนไหวของขบวนการร่ม พบว่ามีอุปสรรคและข้อจำกัดบางประการของการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการเคลื่อนไหวทางการเมือง ขบวนการร่มเริ่มจากผู้ชุมนุมเดินทางเข้าไปบุกยึดสถานที่ตั้งแต่วันที่ 28 กันยายน จนถึงวันที่ 15 ธันวาคม ค.ศ. 2014 รวมทั้งสิ้น 79 วัน ท้ายสุดจึงนำไปสู่การจับกุมแกนนำจำนวน 17 คน⁷⁰ เป็นเหตุให้ขบวนการไม่สามารถขับเคลื่อนต่อไปได้ ในแง่ของการเคลื่อนไหวทางกายภาพนั้น Tyler Y. Headley และ Cole Tanigawa-Lau วิเคราะห์ว่าการชุมนุมประท้วงและการบุกยึดเข้าสถานที่สำคัญของขบวนการร่ม ไม่สามารถกดดันทางเศรษฐกิจ และเนื่องจากฮ่องกงเป็นเขตเศรษฐกิจที่สำคัญของจีน จีนจึงพยายามในการประคับประคองในด้านเศรษฐกิจ ทำให้ตลาดหุ้นของรัฐบาลฮ่องกง The Hang Seng Index ลดลงเพียงร้อยละ 6 ไม่ได้ร่วงรุนแรงที่ร้อยละ 15 - 20 ในห้วงของการชุมนุม ส่วนการนำเข้าและส่งออกสินค้า รวมถึงการท่องเที่ยวพบว่ายังไม่ได้รับความเสียหายมากนัก เพราะจีนให้ความสำคัญในการจัดการในเรื่องของการประคองเศรษฐกิจของฮ่องกงเป็นพิเศษ รวมทั้งรัฐบาลจีนเลือกที่จะใช้มาตรการเพิกเฉยต่อการชุมนุม⁷¹ ทำให้ลดการปะทะอย่างรุนแรง จนผู้ชุมนุมได้รับความเห็นดีเห็นชอบและสลายกลุ่มไปเองในที่สุด

อุปสรรคที่ขัดขวางการเคลื่อนไหวของขบวนการร่มบนสื่อออนไลน์ คือ พลังในการเคลื่อนไหวบนสื่อสังคมออนไลน์ไม่สามารถเทียบได้กับพลังการเคลื่อนไหวบนท้องถนน การประท้วงที่มีประสิทธิภาพต้องมีการประสานพลังทั้งจากบนสื่อสังคมออนไลน์และการเคลื่อนไหวออฟไลน์ การเคลื่อนไหวบนสื่อออนไลน์ไม่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้ แต่ช่วยให้พลเมืองได้ตระหนักถึงความไม่ยุติธรรม แต่ขั้นต่อไปที่สำคัญที่สุด คือ การลงมือกระทำ (act) หลายเหตุการณ์การเคลื่อนไหวบนสื่อออนไลน์มักจะสร้าง Slacktivist ซึ่งเป็นคำที่ผสมผสานจากคำว่า Slacker แปลว่าผู้ที่ไม่ขยันทำงาน และคำว่า Activist หมายถึงผู้ที่เข้าร่วมขบวนการเคลื่อนไหว รวมกันแล้วหมายถึง กิจกรรมการเคลื่อนไหวออนไลน์ที่สร้างความพอใจแก่ปัจเจกบุคคล กระตุ้นให้แสดงออกในสิ่งที่ตนเองคิด แต่ไม่มีผลต่อโลกแห่งความเห็นจริง⁷² เช่น ลงชื่อสนับสนุนออนไลน์ โปสต์

⁷⁰ "Timeline of the hk umbrella movement, 20 june 2014 to 24 june 2015," 2015, accessed May 10, 2020, <https://medium.com/@KongTsungGan/timeline-of-the-hk-umbrella-movement-22-june-2014-to-24-june-2015-9b05d61f244c>.

⁷¹ Tyler Y. Headley and Cole Tanigawa-Lau, "Why did hong kong's umbrella movement fail? The key to a successful protest in hong kong: Economic pressure.," *The Diplomat*, April 6, 2016, China Power, <https://thediplomat.com/2016/04/why-did-hong-kongs-umbrella-movement-fail/>.

⁷² Colin Agur and Nicholas Frisch, "Digital disobedience and the limits of persuasion: Social media activism in hong kong's 2014 umbrella movement," *Social Media + Society* 5, no. 1 (2019/01/01 2019): 4, <https://doi.org/10.1177/2056305119827002>.

ข้อความสนับสนุน หรือเข้าร่วมกลุ่มสนับสนุนบนสื่อสังคมออนไลน์ แต่ไม่ได้ลงไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมและล้มเหลวในการสร้างความเปลี่ยนแปลง⁷³

ประการต่อมา คือ การที่รัฐบาลแสวงประโยชน์จากแพลตฟอร์มบนสื่อสังคมออนไลน์ พบเห็นได้ในหลายประเทศที่รัฐบาลสามารถใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการตรวจตราและแกะรอย (surveillance)⁷⁴ ผู้ที่เข้าร่วมการเคลื่อนไหว โดยเฉพาะผู้ที่ใช้ทวิตเตอร์และเฟซบุ๊กในการเคลื่อนไหว รัฐบาลบางประเทศสามารถใช้อำนาจตามกฎหมายขอข้อมูลส่วนตัวของผู้ใช้จากผู้ให้บริการได้ หากพบว่าเป็นเงื่อนไขที่ผิดนโยบายหรือเป็นเรื่องที่ผิดกฎหมาย การแพร่หลายของขบวนการร่วมบนสื่อสังคมออนไลน์อาจไม่สามารถส่งต่ออุดมการณ์ให้ประชาชนชาวฮ่องกงในจีนแผ่นดินใหญ่ หรือชาวจีนที่มีอุดมการณ์ที่คล้ายกันได้ เพราะรัฐบาลจีนยังคงใช้มาตรการการตรวจพิจารณาอินเทอร์เน็ต (Censorship) อย่างเข้มงวด เห็นได้จากยอดการปิดกั้นการเข้าถึงของโพสต์ใน Weibo.com ซึ่งเป็นเสมือนทวิตเตอร์ในเวอร์ชันของจีน ในวันที่ 31 สิงหาคม 2014 พบว่ามียอดปิดกั้นเพิ่มขึ้นราว 700 เปอร์เซ็น รัฐบาลจีนได้ปิดกั้นการเข้าถึงในอัตราส่วน 20-40 ต่อ 10,000 โพสต์⁷⁵ ในห้วงที่มีการเคลื่อนไหวของขบวนการร่วม รวมถึงจีนยังคงปิดกั้น เฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ และอินสตาแกรมภายในประเทศ และดำเนินการปิดการเข้าถึงโพสต์ที่ประกอบด้วยกลุ่มคำ "Tear Gas", "Hong Kong Students" และ "Occupy Central" บนเว็บไซต์ Baidu⁷⁶ ซึ่งเป็น โปรแกรมค้นหา (search engine) ยักษ์ใหญ่ของจีน

นอกจากนี้ สื่อสังคมออนไลน์ในแง่ของตัวแพลตฟอร์มเอง อาจเป็นอุปสรรคในการขยายแนวร่วมของขบวนการร่วม Pinja Front วิเคราะห์ว่าแพลตฟอร์มของสื่อสังคมออนไลน์ ไม่สอดคล้องกับแนวทางของประชาธิปไตย ที่ควรจะปลดแอกการถกเถียงที่เป็นอิสระ เนื่องจากแพลตฟอร์มดังกล่าว เช่น เฟซบุ๊ก กูเกิล มีการจัดกลุ่มของสังคมตามลักษณะนิสัยในการทำงานแยกออกเป็นกลุ่ม ๆ⁷⁷ โดย Eli Pariser นิยามรูปแบบเช่นนี้ว่า Filter Bubble ที่มีขั้นตอนวิธีการ

⁷³ "#blacklivesmatter and the power and limits of social media," 2016, accessed May 11, 2020, <https://medium.com/@emilydparker/how-blacklivesmatter-resembles-activism-in-the-authoritarian-world-24d1200864f6>.

⁷⁴ Ibid.

⁷⁵ "Behind the technology of hong kong's #umbrellarevolution " Social Media, ClickZ 2014, accessed May 6, 2020, <https://www.clickz.com/behind-the-technology-of-hong-kongs-umbrellarevolution/29423/>.

⁷⁶ "2014 hong kong protests," 2014, accessed May 12, 2020, <https://knowyourmeme.com/memes/events/2014-hong-kong-protests>.

⁷⁷ "Social media – a threat or a possibility for democracy? ," 2019, accessed June 25, 2020, <https://demofinland.org/social-media-a-threat-for-democracy%E2%80%AF/?lang=en>.

คัดลอก ปรับแต่งและขัดเย็ดลักษณะส่วนบุคคลให้แก่ผู้ใช้งานบนสื่อสังคมออนไลน์⁷⁸ ทำให้ผู้บริโภคได้รับประสบการณ์ในพื้นที่จำกัดหรือเรียกว่าฟองสบู่ ผู้ใช้งานบนสื่อสังคมออนไลน์ในฐานะผู้บริโภคจะได้รับข้อมูลข่าวสารที่ตรงกับลักษณะนิสัยในการใช้งาน กล่าวได้ว่า โปรแกรมดังกล่าวก่อให้เกิดปรากฏการณ์ที่เรียกว่า Echo Chamber Effect คือ ผลลัพธ์ที่ระบบแสดงออกมา มักจะเป็นไปในทางเดียวกัน เช่น เป็นความเห็นเชิงบวกจากสิ่งที่เราสนใจหรือนิยมในการบริโภคอยู่แล้ว โดยเราจะไม่ค่อยพบความเห็นที่แตกต่างหรือขัดแย้งไปจากความคิดของเรา⁷⁹ ลักษณะการทำงานของขั้นตอนวิธีในการคัดเลือกลักษณะนี้คือ การเชื่อมโยงผู้คนด้วยสารสนเทศที่มีแนวโน้มที่จะต้องการบริโภค ด้วยการทำให้เข้าถึงง่ายกว่าข่าวสารอื่น ๆ ด้วยข้อจำกัดดังกล่าวนี้อาจทำให้ผู้ใช้งานบนสื่อสังคมออนไลน์ที่สนับสนุนขบวนการร่วม จะได้รับข่าวสารแต่ขบวนการร่วม เช่น สโลแกน วาทกรรมซ้ำ ๆ ขณะที่กลุ่มผู้ใช้งานทั่วไปไม่ได้รับข้อมูลข่าวสารดังกล่าว เนื่องจากอาจถูกป้อนข้อมูลข่าวสารในเรื่องที่สนใจเพียงอย่างเดียว

5. บทสรุป

จากการศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวบนสื่อสังคมออนไลน์ กรณีศึกษาขบวนการร่วมของฮ่องกงในปี ค.ศ. 2014 และขบวนการร่วมสมัยในห้วงปี ค.ศ. 2011-2014 ได้แก่ การชุมนุมประท้วงที่รัสเซีย (ค.ศ. 2011-2012) การชุมนุมประท้วงในซีเรีย (ค.ศ. 2011-2013) การชุมนุมประท้วงตุรกี (ค.ศ. 2013) การชุมนุมประท้วงที่บราซิลปี (ค.ศ. 2013) การชุมนุมประท้วงในยูเครน (ค.ศ. 2013) และการชุมนุมประท้วงที่เม็กซิโก (ค.ศ. 2014) พบว่า ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมนั้น มีรูปแบบที่แตกต่างไปจากเดิม เนื่องจาก อินเทอร์เน็ตที่ถูกพัฒนาเป็นเทคโนโลยีการสื่อสารที่รวดเร็วในปัจจุบัน ได้เข้ามามีบทบาทในการสร้างพื้นที่สาธารณะรูปแบบใหม่ พร้อมกับก่อกำเนิดอีกรูปแบบใหม่ของกลุ่มของบุคคลทางสังคมขึ้น จากนิยามที่สนับสนุนโดย Allison Cavanagh และ John Kate ในการศึกษานี้ทำให้พบบทบาทและหน้าที่สำคัญของพลเมืองไซเบอร์ในการเคลื่อนไหวในขบวนการร่วม และขบวนการร่วมสมัยในห้วงเวลาดังกล่าวที่ศึกษา ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ได้แก่ เฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ และอินสตาแกรม เป็นต้น

⁷⁸ Dominic Spohr, "Fake news and ideological polarization: Filter bubbles and selective exposure on social media," *Business Information Review* 34, no. 3 (2017): 152-53, <https://doi.org/10.1177/0266382117722446>, <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0266382117722446>.

⁷⁹ "ปรากฏการณ์ filter bubble effect สิ่งที่ทำให้เห็นข้อมูลบน social ผิดเพี้ยนไปจากความจริง," 2561, accessed June 26, 2563, <https://www.theleader.com/cyber-security/filter-bubble-effect-social-distorted/>.

เมื่อเปรียบเทียบลักษณะของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมบนสื่อออนไลน์ระหว่างการชุมนุมประท้วงต่าง ๆ ที่สำคัญในช่วง ปี ค.ศ. 2011 - 2014 พบว่าสอดคล้องกับแนวคิด Network social movement ที่เสนอโดย Manuel Castells สามารถอธิบายลักษณะของขบวนการเคลื่อนไหวครอบคลุม 2 ประการ คือ ประการแรก กลุ่มที่ชุมนุมประท้วงต่าง ๆ ทั่วโลก ในห้วงการศึกษานั้น มีสาเหตุหลักคือ ต้องการเรียกร้องการปกครองในรูปแบบเสรีประชาธิปไตยและไม่สามารถอดทนต่อรูปแบบการปกครองแบบเผด็จการ ในการประท้วงของขบวนการรุ่มนั้น เกิดขึ้นจากการไม่พอใจที่รัฐบาลปักกิ่งที่เสนอชื่อตัวแทน แล้วให้ชาวฮ่องกงเลือกตั้งผ่านตัวแทนที่จะมีการเลือกตั้งอย่างเสรี และด้วยบริบททางประวัติศาสตร์ทางการเมือง ซึ่งให้เห็นว่าหากเป็นเรื่องบูรณาภาพของจีน จีนจะไม่ยอมถอยอย่างเด็ดขาด ส่วนประการที่สอง ในแต่ละขบวนการนั้น ผู้เข้าร่วมชุมนุมมีการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารผ่านอินเทอร์เน็ต ทำให้ผู้ชุมนุมหรือผู้ที่สนใจสามารถแสดงความเห็นและเผยแพร่อุดมการณ์ทางการเมืองบนพื้นที่สาธารณะรูปแบบใหม่ที่เรียกว่าสื่อสังคมออนไลน์ ที่มีบทบาทสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพในการสื่อสารระหว่างบุคคล เอื้ออำนวยในการจัดตั้งกลุ่มหรือองค์กร อีกทั้ง ช่วยในการส่งเสริมการสร้างอัตลักษณ์ของผู้เข้าร่วมชุมนุม และการผลักดันข้อมูลข่าวสารการประท้วงไปสู่สายตาชาวโลก

การเคลื่อนไหวบนสื่อสังคมออนไลน์ของขบวนการรุ่ม เป็นพื้นที่แห่งใหม่ในการโน้มน้าวใจ มีการดึงลักษณะเฉพาะของการสื่อสารรูปแบบใหม่มาใช้ คือ การใช้แฮชแท็กในการเชื่อมโยงผู้คนที่มีความสนใจหรือมีอุดมการณ์ที่คล้ายกันในการชุมนุม ทำหน้าที่ให้ผู้ที่มีส่วนร่วมในการชุมนุมสามารถกำหนดทิศทางและประเด็นผ่านการใช้แฮชแท็ก ที่มีการใช้ชื่อว่า #umbrellamovement #umbrellaRevolution และ #occupycentral เป็นต้น หากเปรียบกับในรูปแบบการเคลื่อนไหวแบบเดิมที่ยังไม่มีสื่อสังคมออนไลน์มาเกี่ยวข้อง การกำหนดทิศทางของมวลชนที่เข้าร่วมประชุมนั้น จะขึ้นอยู่กับผู้นำการประท้วงและยากที่เสียงเรียกร้องของผู้ชุมนุมจะไปถึงยังผู้นำการชุมนุม นอกจากนี้ มีการใช้มีมเป็นเครื่องมือชนิดใหม่ในการสื่อสารทางการเมือง และสามารถสะท้อนการเคลื่อนไหวในแนวทางสันติวิธีในรูปแบบหนึ่ง ด้วยการใช้ภาพหรือวิดีโอที่สื่อสารถึงอารมณ์ขันและสอดแทรกการประชดประชันทางการเมืองอย่างน่าเจ็บแสบในเวลาเดียวกัน มีมช่วยในการส่งต่อทางความคิดได้มากขึ้น และประชาชนสามารถส่งเสียงได้อย่างหลากหลาย จึงเป็นเครื่องมือที่จำเป็นของพลเมืองที่มีส่วนร่วมในสังคม รูปแบบในการใช้มีมในขบวนการรุ่มในการศึกษาพบว่ามี 3 รูปแบบที่สำคัญคือ ประการแรก การสื่อสารด้วยภาพที่สร้างความตลกขบขัน เพื่อล้อเลียนและเสียดสีทางการเมือง และทำหน้าที่ในการสื่อสารให้เข้าใจสถานการณ์ของการเคลื่อนไหวต่าง ๆ ผ่านมุมมองของผู้สร้างมีม เป็นการประท้วงด้วยสันติวิธีรูปแบบหนึ่ง ประการที่สอง คือ การสื่อสารด้วยภาพการปฏิวัติ เพื่อถ่ายทอดความหมายในเชิงการ

ปฏิบัติที่มีอารมณ์ที่ดุเดือดและรุนแรง ประการสุดท้าย การสื่อสารด้วยการนำสัญลักษณ์ที่น่าจดจำที่อาศัยพลังของการใช้สัญลักษณ์ดึงดูดความสนใจของผู้รับสารด้วยลักษณะดังกล่าว

แม้ว่าสื่อสังคมออนไลน์จะมีบทบาทที่สำคัญในการช่วยเหลือขบวนการร่วมของฮ่องกง แต่ยังมีข้อจำกัดในเรื่องของการเคลื่อนไหวบางประการคือ พลังของผู้มีส่วนร่วมบนสื่อสังคมออนไลน์ไม่สามารถเทียบได้กับพลังของผู้ที่ร่วมชุมนุมประท้วงบนท้องถนน และยังพบอุปสรรคของมาตรการการตรวจพิจารณาอินเทอร์เน็ตที่เข้มงวดของรัฐบาลจีน ทำให้ไม่อาจเผยแพร่อุดมการณ์เสรีนิยมเข้าไปในจีนแผ่นดินใหญ่ได้ หรืออาจจะได้รับข้อมูลซ้ำ ๆ เฉพาะกลุ่มจากปัจจัยของตัวเอง

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

"ปรากฏการณ์ Filter Bubble Effect สิ่งที่ทำให้เห็นข้อมูลบน Social ผิดเพี้ยนไปจากความจริง." 2561, accessed June 26, 2563, <https://www.theeleader.com/cyber-security/filter-bubble-effect-social-distorted/>.

"โทรมไลน์ และความเข้าใจเรื่องการประท้วง Euromaidan ในยูเครน." ประชาไท, 7 ธันวาคม 2556. <https://prachatai.com/journal/2013/12/50259>.

"ทำความเข้าใจกิมมิกแห่งปี เขาถือใคร?" Bottom Line 2562, accessed May 6, 2563, https://bottomlineis.co/Social_Social_Meme_Osita_Theme.

ธรรมณีนวงศ์, สุวิดา. "การเคลื่อนไหวทางสังคม (Social Movement)." วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร (2543-2544): 2.

บำรุงสุข, สุรชาติ. "ฤดูใบไม้ผลิที่ฮ่องกง 2014 : หนุ่มสาวกับการสู้เพื่อประชาธิปไตย." มติชนสุดสัปดาห์, 14 สิงหาคม 2562. https://www.matichonweekly.com/column/article_220057.

ปัทมานันท์, อุกฤษฏ์. *ฮ่องกง-จีน ในโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลง*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.

พงษ์ไพจิตร, ผาสุก. *ลูกขึ้นสู่อำนาจ: ขบวนการประชาชนร่วมสมัย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2543. มาพึ่งพงศ์, นิตยา. "ขบวนการประชาธิปไตยในรัสเซียชุมนุมเรียกร้องให้มีการปฏิรูปการเมืองก่อนการเลือกตั้งประธานาธิบดีในเดือน มี.ค. ปีหน้า." *VOA Thai*, 27 ธันวาคม 2554. <https://www.voathai.com/a/yearender-russia-nm-136292993/925263.html>.

วีรกุลเทวัญ, ไสภิดา. *เท่าทันสื่อ : อำนาจในมือพลเมืองดิจิทัล*. กรุงเทพฯ: สถาบันสื่อเด็กและเยาวชน, 2561.

ศิริไกร, สุรัชย์. *ฮ่องกง 1997 : จีนหนึ่งประเทศสองระบบ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541.

สมบัติพูนศิริ, จันจิรา. *หัวร่อต่ออำนาจ: อารมณ์ขันและการประท้วงด้วยสันติวิธี*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2558.

สุริยะวงศ์กุล, อาทิตย์. "การเมืองบนเฟซบุ๊ก: วัฒนธรรม-การเมืองบนเครือข่าย"

สังคมออนไลน์ไทย พ.ศ. 2553-2555. "วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2555.

อ่อนน่วม, วรุณี. "ปรากฏการณ์ทางการสื่อสารยุคดิจิทัล." วารสารวิชาการสมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย (สสอท.) (2555): 212. http://kmcenter.rid.go.th/kmc08/km_59/cop_59/mom.pdf.

ภาษาอังกฤษ

(@chrismessina), Chris Messina. "how do you feel about using # (pound) for groups. As in #barcamp [msg]?" Twitter, 27 Aug 2007.

<https://twitter.com/chrismessina/status/223115412>.

(@OCLPHK), Occupy Central 和平佔中. "HKFS: #OccupyHongkong is NOT revolution."

Twitter, 4 Oct, 2014. <https://twitter.com/OCLPHK/status/518432898622300161>.

(@umbrellacreation), 遮打文創 Umbrella Creation. "Umbrella Creation is a page dedicated to artwork and design related to the ongoing Umbrella Revolution/Movement." Facebook, 29 Sep, 2014.

Agur, Colin, and Nicholas Frisch. "Digital Disobedience and the Limits of Persuasion: Social Media Activism in Hong Kong's 2014 Umbrella Movement." *Social Media + Society* 5, no. 1 (2019/01/01 2019): 4. <https://doi.org/10.1177/2056305119827002>.

Allen, Robert C. "Humour in Society: Resistance and Control. Chris Powell , George E. C. Paton." *American Journal of Sociology* 94, no. 6 (1989): 33. <https://doi.org/10.1086/229180>.

Arancibia, Cristina, Stephen T. Sadlier, and Lesmer Montecino. "Impact of Social Media on Chilean Student Movement." In *Politics, Citizenship and Rights*, edited by Kirsi Pauliina Kallio, Sarah Mills and Tracey Skelton, 9. Singapore: Springer Singapore, 2016.

"Internet meme." Term, Webopedia, accessed May 6, 2020, https://www.webopedia.com/TERM/I/internet_meme.html.

"2014 Hong Kong Protests." 2014, accessed May 12, 2020, <https://knowyourmeme.com/memes/events/2014-hong-kong-protests>.

"Brazil protests: Share your pictures, stories and videos." 2016, accessed Apr 17, 2020, <https://web.archive.org/web/20160512021137/https://witness.theguardian.com/assignment/51c01d53e4b068d4a4b92cf0>.

Castells, Manuel. *Networks of outrage and hope : social movements in the Internet age*. Second Edition ed. North Chelmsford: Courier Digital Solutions, 2015. <https://search.library.wisc.edu/catalog/9910815575402121>.

Cavanagh, Allison. *Sociology in the age of the Internet*. New York: McGraw Hill/Open University Press, 2007.

- Chan, Chitat. "Young Activists and the Anti-Patriotic Education Movement in Post-Colonial Hong Kong: Some Insights from Twitter." *Citizenship, Social and Economics Education* 12, no. 3 (2013): 153. <https://doi.org/10.2304/csee.2013.12.3.148>.
- Chow, Vivienne. "Umbrella Revolution: more designs on Hong Kong's protest movement." *South China Morning Post*, Sep 29 2014. <https://www.scmp.com/news/hong-kong/article/1603858/umbrella-revolution-designers-come-logos-occupy-central-protests>.
- Dawkins, Richard. *The selfish gene*. New York: Oxford University Press, 1989.
- "Behind the Technology of Hong Kong's #UmbrellaRevolution " Social Media, ClickZ 2014, accessed May 6, 2020, <https://www.clickz.com/behind-the-technology-of-hong-kongs-umbrellarevolution/29423/>.
- Eggert, Nina, and Marco Giugni. "Homogenizing "old" and "new" social movements: A comparison of partipants in May Day and climate change demonstrations." *Mobilization* 17 (2012): 4. <https://doi.org/10.17813/maiq.17.3.5m40368417v63828>.
- Enoch Yiu, Sandy Li and Eric Ng. "Hong Kong protests 2019 vs Occupy Central: after 79 days, retailers, investors, developers hit far worse by this year's demonstrations." *South China Morning Post*, 2019. <https://www.scmp.com/business/banking-finance/article/3024412/occupy-versus-todays-protests-these-are-far-worse-terms>.
- Ferreira, Camila Jatahy. "The Role of Social Media during the Brazilian Protests of 2013." Master's thesis, Simon Fraser University, 2016.
- "the first mention of #Umbrellamovement on twitter was made by @wordplaydre." accessed May 5, 2020, <http://ctrlq.org/first/28126-umbrellamovement/>.
- "China: the Cultural Revolution." 2016, accessed May 8, 2020, <https://sites.tufts.edu/atrocityendings/2016/12/14/china-the-cultural-revolution/>.
- "Social media – a threat or a possibility for democracy? ." 2019, accessed June 25, 2020, <https://demofinland.org/social-media-a-threat-for-democracy%E2%80%AF/?lang=en>.
- "Goodbye, '4pm Hui Sir': 'I will now recap in English' police officer retires." *Coconuts Hong Kong*, May 21 2018. <https://coconuts.co/hongkong/news/goodbye-4pm-hui-sir-i-will-now-recap-in-english-police-officer-retires/>.
- "Ya Me Cansé." 2014, accessed May 1, 2020, <https://adamsgoodman.com/2014/11/08/ya-me-canse/>.

Goswami, Manash. "Social Media and Hashtag Activism." In *Liberty, Dignity and Change in Journalism*, edited by Susmita Bala, 2. New Delhi: Kanishka Publisher, 2018.

The Oxford Advanced Learner's Dictionary. Oxford University Press, 2020.

Historical Twitter dataset and Twitter archive search of any hashtag, keyword or @user-mention of any date range by Trackmyhashtag.

"Hong Kong's Political Cartoonists Take on The Umbrella Revolution." The Nib, medium.com, 2014, accessed May 7, 2020, <https://medium.com/the-nib/hong-kongs-political-cartoonists-take-on-the-umbrella-revolution-4f12207a8580>.

"How to use hashtags." accessed Apr 10, 2020, <https://help.twitter.com/en/using-twitter/how-to-use-hashtags>.

Hutchinson, Sophie. "Social media plays major role in Turkey protests." *BBC News*, June 4 2013. <https://www.bbc.com/news/world-europe-22772352>.

"Inclusion Through Access to Public Space." The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 2017, accessed May 4, 2020, <http://www.unesco.org/new/en/social-and-human-sciences/themes/urban-development/migrants-inclusion-in-cities/good-practices/inclusion-through-access-to-public-space/>.

"Creative Memes about Umbrella Movement." 2014, accessed May 9, 2020, <https://joyjoygao.wordpress.com/>.

Kenyon, Peter. "Thanks, But No: Social Media Refuses To Share With Turkey." *National Public Radio*, June 26 2013. <https://www.npr.org/sections/parallels/2013/06/26/195889178/thanks-but-no-social-media-refuses-to-share-with-turkey>.

"Key Communications Statistics." Office of the Communications Authority, Hong Kong, 2014, accessed April 30, 2020, https://web.archive.org/web/20140728064819/http://www.ofca.gov.hk/en/media_focus/data_statistics/key_stat/index.html.

Korff, Gottfried, and Harry Drost. "History of Symbols as Social History? Ten preliminary notes on the image and sign systems of social movements in Germany." *International Review of Social History* 38, no. S1 (1993): 110. <https://doi.org/10.1017/S0020859000112325>.

Kurfürst, Sandra. "Protest Geographies and Cross-Modal Icons in Hong Kong's Umbrella Movement." *The German Journal on Contemporary Asia* 148 (2019): 15.

- kyroslee. "四點鐘許sir 一 I will now recap in English (electro house mix." Youtube, 12 Oct, 2014. <https://www.youtube.com/watch?v=Me6Fmm1Mu0g>.
- Lee, Paul S. N., Clement Y. K. So, and Louis Leung. "Social media and Umbrella Movement: insurgent public sphere in formation." *Chinese Journal of Communication* 8, no. 4 (2015): 370. <https://doi.org/10.1080/17544750.2015.1088874>.
- "How the Umbrella 'Revolution' meme hurt the movement in Hong Kong." 2014, accessed May 3, 2020, <http://dismagazine.com/blog/67287/how-the-umbrella-revolution-meme-hurt-the-movement-in-hong-kong/>.
- Mbabazi, Donah Mbabazi and Joan. "Hashtag activism: Powerful or pointless? ." *The News-Times*, September 27 2018. <https://www.newtimes.co.rw/society/hashtag-activism-powerful-or-pointless>.
- Milner, Ryan. "Pop Polyvocality: Internet Memes, Public Participation, and the Occupy Wall Street Movement." *International Journal of Communication* 7 (2013): 2363.
- Ng, Ho Chuen, "The Umbrella Movement in Hong Kong Social movements in the digital age," 2017, <https://www.digitmagazine.com/papers/social-movements-digital-age>.
- Northam, Jackie. "Russian Activists Turn To Social Media." *National Public Radio*, January 13 2012. <https://www.npr.org/2012/01/13/145175753/russian-activists-turn-to-social-media>.
- "#BlackLivesMatter and the Power and Limits of Social Media." 2016, accessed May 11, 2020, <https://medium.com/@emilydparker/how-blacklivesmatter-resembles-activism-in-the-authoritarian-world-24d1200864f6>.
- Perloff, Richard M. *The dynamics of persuasion: communication and attitudes in the twenty-first century*. New York: Routledge, 2010.
- "Population, total - Hong Kong SAR, China." The World Bank 2014, accessed May 2, 2020, <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?end=2014&locations=HK&start=1960>.
- "Protests around the world explained." 2019, accessed April 28, 2020, <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2019/10/protests-around-the-world-explained/>.
- Ronzhyn, Alexander. "The Use of Facebook and Twitter During the 2013–2014 Protests in Ukraine." Paper presented at the the European Conference on Social Media: ECSM, Reading, UK, 2014.

Spohr, Dominic. "Fake news and ideological polarization: Filter bubbles and selective exposure on social media." *Business Information Review* 34, no. 3 (2017): 152-53.

<https://doi.org/10.1177/0266382117722446>.

<https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0266382117722446>.

Tanigawa-Lau, Tyler Y. Headley and Cole. "Why Did Hong Kong's Umbrella Movement Fail? The key to a successful protest in Hong Kong: economic pressure." *The Diplomat*, April 6 2016, China Power. <https://thediplomat.com/2016/04/why-did-hong-kongs-umbrella-movement-fail/>.

"Timeline of the HK Umbrella Movement, 20 June 2014 to 24 June 2015." 2015, accessed May 10, 2020, <https://medium.com/@KongTsunGan/timeline-of-the-hk-umbrella-movement-22-june-2014-to-24-june-2015-9b05d61f244c>.

"Twitter trends FAQs." accessed Apr 10, 2020, <https://help.twitter.com/en/using-twitter/how-to-use-hashtags>.

"Ya me cansé: Murillo Karam." *La Silla Rota*, 2014. <https://lasillarota.com/ya-me-canse-murillo-karam/65537>.

"#YaMeCansé / #estoycansado." 2014, accessed April 30, 2020, <https://knowyourmeme.com/memes/events/yamecanse-estoycansado>.

Zappavigna, Michele. "Searchable talk: the linguistic functions of hashtags." *Social Semiotics* 25, no. 3 (2015): 279. <https://doi.org/10.1080/10350330.2014.996948>.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	นายพศพันธ์ สุขเกษม
วัน เดือน ปี เกิด	28 เมษายน 2535
สถานที่เกิด	กรุงเทพฯ
วุฒิการศึกษา	พ.ศ.2557 วิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาการคอมพิวเตอร์ (เกียรตินิยมอันดับ 2) มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY